

De Literis & Lingua
GETARVM,

Siue

GOTHORVM.

Item

DE NOTIS LOMBARDICIS.

Quibus accesserunt

SPECIMINA

*variarum Linguarum, quarum Indicem pagina
quæ Præfationem sequitur ostendit.*

Editore

BON. VULCANIO BRUGENSI.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
cIo. Id. xcvii.

In specimen vetustissima
GETARVM LINGVÆ,
doctissimo viro
BON. VVLCANIO
EDITORE.

NASO Tomitane didicit vetus
incola terra

Barbara Romanis nec tere verba modis.
At tu docturos gentem sua verba Latinam,
Vulcani, gelido promissis ab axe Getas.
Contingit nostro, quod nulli contigit, auro,
Vertere Hyperboreo dicta Latina sono.
Nec facere hoc poterat, quod Naso fece-
rat olim,

Quam qui Nasonis corque animumque
gerit.

Ios. Scaliger IVL. CAES. F.

ILLUSTRIBUS AMPLISSIMISQUE
VIRIS,
DD:

ORDINIBVS
FRISIÆ,

B. VVLGANIVS Brugensis.

E gentis Geticæ ve-
tustate atque præ-
stantia, Illustres Am-
plissimi que Viri, cum
à Iornande meo ab-
undè multa sint dicta, superest vt de
linguâ etiam Geticâ pauca in me-
dium adferamus; de quâ nihil fere li-
terarum monumentis proditum com-
perio, præterquam quòd Ioannes
Magnus Gothus, Archiepiscopus
Vpsalensis, in sua Gothorum Sueo-
numque historia, Literas Geticas no-
bis exhibuit, quarum formis eximia
magnitudinis saxa veterum bustis ac

2 specubus

specubus affixa apud Gothos insculpta extare testatur, quæ vel ante diluuium, vel paulò post Gigantea virtute ibi erecta fuerint; adeo vt verisimile sit longe ante inuentas literas Latinas, & antequam Carmenta è Græcia ad ostia Tiberis & Romanum solum cum Euandro peruenisset, expulsisq. Aboriginibus, gentem illam rudem mores & literas docuisset, Getas literas suas habuisse. Quod quidem vt pro certo affirmare non possum (neque enim vllum eius rei auctorem habeo) ex eo tamen satis liquere potest, quòd Getæ etiam ante Romam conditam heroum suorum res præclare gestas carmine conscriptas ad tibiam cecinerint, quod multo post tempore à Romanis factitarum scribit Cato. Socrates Ecclesiasticæ historiæ lib. 4. c. 27. Viphilam Gothorum Episcopum literas Gothicas inuenisse scribit. quòd ipsum

testantur

testantur versus Trochaici antiqui qui de authoribus inuentoribusque variarum literarum circumferuntur, qui sic habent:

*Moyses Hebræis primus exarauit literas,
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas:
Quas Latini scriptit amicus edidit Nicostyrata.
Abraham Syras, & idem repperit Chaldaïcas.
Iis arte non minore protulit Aegyptias.
Gulfilas promisit Getarū quis videmus vltimas.
Gulfilam verò hunc scribit etiam Iornandes (qui eum Vulfilam nominat, & Gothorum qui Minores vocantur in Mœsia Episcopum fuisse ait) Gothis literas dedisse, & Ricobaldus Ferratiensis in Chronico cui titulum fecit; Pomcerium Ecclesiæ Rauennatis. Ego verò, pace horum authorum, Geticarum literarum vsum apud Getas longè ante Gulfilæ tempora viguisse existimauerim, sed per Gulfilam Romanis primùm innotuisse; quippe qui in linguam Gothicam Biblia sacra conuèrterit,*

puis exemplar Ms idque vetustissi-
mum Gothicis literis maioribus scri-
ptum in aliqua Germaniæ Bibliotheca
delitescere audio. Literæ verò ple-
ræque Getarum cum Græcorum li-
teris conueniunt; cum quibus & lin-
guam mistam habuerunt; quod ni-
mirum etiã in Mœsia maritima con-
federint Getæ, vbi & Græcorum co-
loniæ quod ipsum Ouidius qui apud
Getas multos annos in exilio vixit,
linguamque eorum ita calluit vt Ge-
tice etiam quædam à se scripta re-
stetetur, satis declarat, cum ait:

*Hic quoque sunt vrbes Græcæ, (quis credere
posset?)*

inter inhumana nomina barbariæ.

Huc quoque Mileto misti venere coloni,

Inq; Getis Græcis constituere domos.

*Et alibi, Græcæque cum Getico mista loquela
sono est.*

De hac Getarum lingua peruene-
runt ad me veluti læeræ quædam
tabulæ e publico Belgicarum Biblio-
thecarum

thecarum naufragio Commentario-
li docti cuiusdam Viri anonymi, quo-
rum priore agitur De eius caracte-
ribus & pronuntiatione: altero verò,
De Notis Lombardicis. quas ille se è
vetustissimo quodam Codice Ms
quem Argenteum nominat desum-
sisse testatur. De authore vtriuf-
que Commentarioli parum mihi
constat. Ioannes Goropius Bekanus
Originum Antuerpianarum lib. 7.
quem Gothodanica inscripsit, Ora-
tionem Dominicam Gothica lingua
sed characteribus nostratibus hoc
est Belgicis scriptam ei inseruit, quam
quidem sibi ex antiquissimo codice
monasterij Werdeni, in regione Ber-
gensi, desumptam, ab eruditissimo vi-
ro Maximiliano Morillonò Cardi-
nalis Granuellani olim Consiliario
& Bibliothecæ Præfecto, de Antonij
fratris sui schedis benignè communi-
catam testatur; cuius eximiam in

omni antiquitatis inuestigatione diligentiā & absolutam eruditionem optimè cognosci posse affirmat ex scriptis ipsius quæ apud fratrem Maximilianum delitescunt. Is verò Antonius an huius commentarioli De lingua Getica author fuerit affirmare non possum. neque enim alteruter mihi vnquam nisi de solo nomine notus fuit. Quicumque tamen eius author fuerit, videtur non vno Commentarioli sui loco subindicare è Leodiensi se aut Namurcensi ditone ortum. Ita enim ille de se: *Noti sunt & Tongri nostri, qui cum florent totius nostræ regioni dominabantur. & iterum, Neq. credendū est C. Cæsare arcē Neomagi condidisse; cum nulla historia eū descendisse prodāt Ultra Leodium, territorium videtur nostrorum & Geldrorum ac Menapiorum viribus.* Celebris etiam fuit ante annos XL. ob insignem quæ præditus erat omnis antiquitatis, historiarum

storiarum, linguarumque cognitionem Antonius Schoonhouius, qui nobis Eutropium castigauit, aliaque reliquit præclaræ eruditionis monumenta; latitantia tamen pleraque apud amicos, neque adhuc in vulgus emissa; è quibus etiam apud me existat doctissima De origine Francorum dissertatio. quem quidem Antonium Schoonhouium nescio an huius Commentarioli De lingua Getica authorem faciam. Meretur certe ille quisquis fuit non exiguam laudem & gratiam, qui literarum Geticarum proprietatem, earumque ad rectè pronuntiandum scribendumque dexteritatem, quâ cum Hebræa, Græca & Latina, nedum cum aliis vulgaribus linguis facile pedem conferre potest, eruditis suis animadversionibus illustrare voluit. Geticæ verò huius linguæ tametsi magna sit cum veteri Teutonica affinitas, mul-

tis tamen hæc inter se rerum appella-
tionibus planè diuersis dissentiunt.
Quod enim Getæ *Fan*, hoc est Do-
minum, Teutones *Truchtin*; quod il-
li *Nalgand*, hoc est, salutare, hi *Hei-
land*. quod illi *Thumacu*, hoc est Pue-
rum, hi *knecht* appellant, aliisque infi-
nitis vocabulis inter se discrepant.
Quædam tamen ex iis quæ merè
Getica videntur, si eorum origo di-
ligentius inuestigetur, conuenientiam
quandam cum Teutonicis habere
deprehenduntur. In omnibus verò
id tentare, omniaque Getica siue
Gothica vocabula ad Teutonicam
reducere velle, (quod demonstrare
nititur Goropius) est operam ludere.
Hoc certè constat ex vtriusque linguæ
inter se collatione, Teutonicam no-
stram infinita præstantissimorum &
significantissimorum vocabulorum
accessione locupletari atque exornari
posse. In quam curam magnopere
optandum

optandum fuerit vt viri docti varia-
rumque linguarum & præcipuè ma-
ternæ suæ vernaculæque amantes to-
tis viribus incumbant, eorumque
studium publica liberalitate exsulci-
tetur ac foueatur. Alterius Com-
mentarioli De Notis Lombardicis
eundem qui prioris authorem esse
censuerim, qui quidem Lombardi-
cum Italarum vernaculum sermo-
nem sed barbaricis characteribus
scriptum fuisse existimat; vsum verò
harum Notarum fuisse, vt aulicos le-
gatos, qui Gothi erant, Lombardicè
docerent, vt intra Italiam cum prin-
cipibus Italiæ possent perorare. Fides
sit penes authorem. Ego apud vete-
res duo scribendi genera vîitata com-
perio. *καλλιγραφίαν* scilicet, quæ ad sci-
tè pingendum; *ταχυγραφίαν*, quæ ad
velociter scribendum pertinebat. De
vtraque existant insignia Epigram-
mata Anthologias lib. VII. *εἰς καλλι-
γραφίαν*

γράφης καὶ ταχυγράφης. Ad Ταχυγραφίαν.
magno vsui erāt Notæ, à quibus τα-
χυγράφης illi Notarij Latinè dicti, quod
harū Notarū ope, orationes concio-
nesq̄. integras quæ publicè habeban-
tur verbatim incredibili velocitate ex-
ciperēt. de quibus alibi ita Martialis,
Currant verba licet, manus est velocior illis,

Nondum lingua suum, dextra perregit opus.
Exstat etiā Ausonij elegantissimum
Epigramma in Notarium velocissimè
excipientem: *Puer notarum præpetum
Sollers minister aduola.*

vbi post pauculos versus interiectos,
subdit: *Tu sensa nostri pectoris
Vix dicta iam ceris tenes;
Sentire tam velox mihi
Vellem dedisset mens mea,
Quam præpetis dextra fuga
Tu me loquentem præuenis.*

aliisque politissimis versibus hanc
celeripedis compendij artem. (tali
enim circumlocutione τὸν ταχυγράφου
describit) persequitur, quos breuita-
tis causa omitto.

Repe-

Reperitur quoque apud Pruden-
tium Cathemerinon hymnus nonus
De Cassiano martyre Forocornelia-
no, artis huius notariæ magistro, qui
pueris quos docuerat necandus tradi-
tus, nudato corpore, stilis illorum
conscribillatus & confossus migravit
ad Dominum. De quo sic Pruden-
tius, artem Notariam describens:

*Præfuerat studiis puerilibus, & grege multo
Septus, magister literarum sederat,
Verba notis breuitus cōprehendere multa peritus.*
Stilis verò puerorum conscissum &
confossum ita describit:
*Inde alij stimulos [hoc est, stilos] & acumi-
na ferrea vibrant,*

*Qua parte aratis cera sulcis scribitur,
Et qua secti apices abolentur, & aquoris hirti
Rursus nitescens innouatur area:
Hinc foditur Christi confessor, & inde secatur,
Pars viscus intrat molle, pars scindit cutem.*
Ipsam verò rationem concinnandi
ceræq̄. inducendi hæc Notæ, quam
in huius martyris cute stilis exercue-
runt, ita depingit,

Ranger

*Pangere puncta libet, sulcisq; intexere sulcos,
Flexas catenis impedire virgulis.*

Audio verò etiã De Notis veterum Romanorum codicem MS repertum in Bibliotheca, n̄ fallor, Illustrissimi principis Electoris Palatini, cuius auctorem faciunt Tironem M. Tullij Ciceronis libertum. vtinam verò is publici aliquando iuris fiat. Neque enim dubitauerim, quin si doctorum virorum aduigilet industria, multum adiuuenti Notæ illæ sint allaturæ ad veterem illam *ταχυγραφικὴν τέχνην* in lucem atque vsum, magno rei literariæ bono, reuocandam:

Vobis verò Illustres Amplissimiq; Viri etiam hoc quidquid est opellæ illustrandæ linguæ Geticæ hactenus ignotæ à me impensum, vnà cum Specimine variarum linguarum quæ cum Gotica, vel cum Teutonica nostra aliquid affinitatis habent, imo etiam aliarum quæ ab his planè diuerfæ,

uerfæ, minusq; hodie notæ sunt, (quarum Indicem proxima pagella vobis exhibebit) offerendum dicandumq; censui, partim quòd Frisica vestra lingua præ ceteris Belgicarum prouinciarum linguis, ad prisicam illã Teutonum ac fortassis etiam Gothorum linguam quàm proximè accedat, partim quod in hisce veterum linguarum Speciminibus patriæ vestræ linguæ originem magna vos cum voluptate agnituros confidam, magnumq; ea vobis calcar additura vt & ipsi eam excolatis, & alias Belgices prouincias ad Teutonicæ nostræ linguæ decus magis magisq; amplificandum excitetis. Quod quidem si hac mea Lucubratiuncula effecero, magnum operæ meæ precium consecutus videbor. Deus Opt. Max. vos Illustres Amplissimique viri quam diutissimè seruet incolumes. Lugd. Bat. Anno CIO. IO. XCVII. Cal. Augusti.

IN-

I N D E X
 eorum quæ hoc libro tractantur.

COMMENTARIOLVS in literas Gothicas, pag. 1.
 & p. 17.

Commentariolus in Notas Lombardicas. 16.

Imp. Romanorum nomina notis Lombardicis. 27.

Salutatio Angelica lingua Gothica 31. Oratio Do-
 minica 33. Canticum virginis Mariae. 36. Canticum
 Simeonis. 41.

Quadruplex Alphabetum Gothicum. 43. 44. 46.

Inscriptiones Veteres Gothicae. 45. 46. 47.

Specimen linguae Gothorum qui hodie Tauricam
 Chersonesiam incolunt. 49.

Salutatio Angelica, Canticum Mariae, Zachariae, &
 Simeonis vetere lingua Teutonica. 55. 56. 57. item
 Initium Cantici Canticorum. 60.

Rythmus De vita S. Anthonis Archiepiscopi Colo-
 niensis eadem lingua. 62.

Vocabula aliquot veteris linguae Teutonicae. 65.

Formulae duæ iuramentorum præditorum à Ca-
 rolo & Ludouico regibus Francorum, lingua Romana
 siue Gallica veteri & Teudisca. 67.

Alfredi Anglorum regis Præfatio in Pastorale Gregorij
 Papæ Rom. veteri Saxonica lingua à se versum, cum
 versione Anglica interlineari. 73. eademq. Latina & I.

Persica vocabula quæ cum Teutonicis conueniunt
 87. & Initium Geneseos Persica lingua.

Specimen Cantabricæ .i. veteris Vasconum lingua 89.

Oratio Dominica lingua Frisica. p. 98.

Initium Geneseos lingua Wallica. & Islandica p. 99.

De Nubijs erroribus eorumq. lingua. p. 100.

De idiotismo aliorum quorundam Errorum. 105.

C O M.

COMMENTARIOLVS

Viri cuiusdam docti Anonymi

I N

LITERAS GOTHICAS.

ex Vetusissimo quodam Codice argenteo
 (ut eum vocat) sumptas.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ

Λ Μ Ν Ξ Π Ο Ϛ Σ Τ Υ

Υ Ζ Χ

a, b, c, d, e, f, g, h, eta, th, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t,
 v, u, y, z, ch.

X non habent, sed eius loco ks vtuntur.
Obserua differentiã in-
 & **λ** .i. L. In A, poste-
 ctus **λ** non æquat priorẽ. Caute etiam
 distantia inter **π** & **η** obseruanda, **π**
 angustius est. **η** laxius. Est autem codex
 scriptus literis capitalibus. nam in nu-
 meris est q paruum. Sermo Gethicus est
 Gallico tẽperatus. nam & genitiuis Lati-
 nis semper vtitur. & a proad. In genere

a

tamen

tamen Germaniffat. Obserua autem & differentiam inter **R** & **K** illud k est hoc r.

D E

VERA PRONVNCIATIONE

Y E T H.

Ypsilon omnibus linguis non i sed u tenue est, quod paruū & Gallicum vocant, ad distantiam u Germanici, quod Ebrai yau, Græci ου vel ε vocant. sic enim ad differentiam ω μεγάλου, ο μικρόν dicunt, & ad differentiam ἦτα quod e crassum est, ἦλαδρ, id est, tenue. Soli Latini hic cæteris gentibus sunt infœliciores, vt qui vtraque similiter signant. Non quod in pronun- ciando non seruarint discrimen, sed scri- bendo. Annotauit enim Diomedes La- tinos etiam tunc temporis aliter pronun- ciassē o longum quam breue. Idem de u paruo & magno censendum: omnino enim aliter pronun- ciabant *salutem* quam *cutem*; cum nunc nihil intersit. Quod au- tē vulgo dicitur, Latini y non habent: sciendum quod literam quidem non ha- bent, sed sonum nihilominus habent, sed cum

cum eum non signant peculiari nota, hoc barbari sunt, & magnam in pronun- ciatio- ne corruptelam pepererunt, quam Ger- mani quoque imitantur. Iam enim eode- uentum est, vt nusquam gentium y, u di- catur, sed i. n non e sed i. Quo fit vt Lati- nis & Teutonibus desint literæ quibus u paruum & e longum à paruo & longo di- stinguant. At Gethæ hîc fœlicissimi sunt, vt & in diphthongis. Nam Græcis & Lati- nis diphthongi quoque præter au & eu omnes vitiatæ sunt, cum æ e, oi, ei, η so- nant i. sed barbari omnes hîc valent; soli Latini qui cæteros præ se barbaros iactant, barbarissimi sunt. Inualuit tamen vsque adeo error, vt omnes scholæ Græcicæ & Latinæ y, i dicant, non η; ἦτα non e sed i. Cum autem vester codex istis literis ve- re, id est, multo aliter vtatur, veritas dete- genda fuit. Adeo autem nunquam isti in- terpreti venit in mentem vt y pro i vtretur, plerumque pro gemino vtitur. quasi simplum parum esset: neque aliud gemi- num v habent. Hinc *Werpen*, *Wein*, *Wei- ben*, *Werden* scribunt *Yerpen*, *Yein* &c. vbi nisi lector moneatur Y u esse non i. *ier- pen*, *iein*, *ieiben*, *ierden* legat; quæ omnia

Teutonum idioma repudiaret. Ad germanam igitur veteremque prononciationem prouocat præfens codex; magnique solœcissimi collegia & scholas redarguit, seque ab Italorum conuicio, qui Gethicum sermonem irridet, vindicat, ipsiq; conuicium hæere demonstrat. Cæterum priuscos Latinos u Græcum u sonuisse, infinita documenta sunt. primum quod *au* & *ei* non ai & ei, sed au & eu vertunt, vt voces aula & euangelion, euge, eugenios & similes monstrant. Ita pro *βότρως* botrus, pro *φυγή* fuga, *κύβη* cubus, *πύξυς* buks, *ρύτερ* ruter. Græcis enim *ruter* a *ρύω* soluo protergoque deducitur, quod peregrinos a graffatoribus vindicarent. Ebræi Cerethi & Phelethi vocant, nos *schutzen*. sed *legeriter*; non congruat: vt nec, si pro *κύβη* *kifai*, *κύβη* enim *kassera* est osculari. cui cum *κύβη* nihil commune est. Huc pertinent *τύμβη* tumba, *νύξ* nox. *τύκτυ* *eyn tak*: id est, *μέγα κικόν*. *ύς* fus. *κύμιον* Cuminum, Cumen. lege siminum, vt nunc collegia, plane ridiculum sit. Adeoque auis quam omnes vbique linguæ a gemino clamore *κικκικ* vocant, istorum mutationem irridet. Irridet item apud Aristophanem

nem in Pluto scyphanta, quem poëta inducit nidorem culinæ hac litera experimentem toto iambico trimetro *ύύ ύύ ύύ ύύ ύύ ύύ*. quod tum demum lucescit si spiritum odorantis attrahas, non effles. Ita *ύπερ* super. *ύπο* sub. *ύπετες* *chretzer* dicunt. Item *ύβη* curia, pratorium *eyn Herenhaus* a *ύβη* dominus. Vnde & *κυριακή* *kirch* etiam nunc dicitur. Vnde Hesychiushabet *κυρία* *έξιν* *ελληνοία*. lege *syria*, e domo regio fiat. Vel a curis dicta vox videatur, vt ille ineptit, qui lusit, *A multis curis curia dicta venit*. Cum curia natura primam breuiet. sicut & Curius apud Iuuenalem,

Sed tu vera puta Curius quod sentit & ambo Scipiada. Nam & Curius a

Græco *κύβη* est.

u crassum ou reddūt. ita Paulus Romana nomina *ρούφ* & *ιούβη* reddidit. auditu u magno in eis: Iunius enim nō est a iuene, sed Iunone vel Iano, qui Ebraice *μοροσυλαβηώς* *Ιαών* dicitur, vnde *Ιωρες*. Ebræi paruū u his punctis: signarūt, quod Græci reddiderunt. Hinc pro Lud Lydiā habent, pro Assur Assyria, pro Tzur Tyrus. lege Tirus. nihil congruat. Sed barbaris &

propriis nominibus potenter refelluntur: nam & nos recte Cyprium æs *cuperen* dicimus, scholæ male siprium: nam bis eadem syllaba peccant, & cum y in i, & k in c yel s sonant. Cum K ante a, u, o proprio in sono feruandum sit. Item in omnibus diphthongis ab his vocalibus incipientibus. Vnde *kai* legendum est, non se, vt vulgo fit. Neque *sefar* sed *kaisar*, quomodo hanc veritatem omnes vbique gentes retinent. Nam scholæ faciunt næ intelligendo vt nihil intelligant. Facit huc quod Paulus finale us nominum Latinorum os reddit: congruunt autem valde o paruum & u paruum: ita pro Tertius, Rom. i6. vertit *tripti* pro Gaius, *gaios*. nunquam sic relaturus nisi us u paruo, id est, sono ypsilou efferri sensisset. Nam o paruum illud est quod in nostratibus *obm horen*, *ponen* sonat. Breuiter *sohn* filius, in singulari o magnum est, in plurali paruum: vt u in singulari *brüder*, magnum est, in plurali paruum. quare Gethicus & Græcus scriptor plurale per y scriberet, nam Latini, vt dixi, hic toti deficiunt. Germani subueniunt errori u & u. Habet igitur lector sonum literarum restitutum.

vt

vt nunc demum qua differentiaypsilon tenuerit u dicatur possit intelligi. Alioqui y, vt visum est, non fit i tenue, sed i crassissimum, adeo vt nihil cum eo commune habeat. Huic sententiæ Plautus fauet, cum y, u vertit. quod in prologo Amphitryonis lucet, cum versus prologi literis tituli incipit. Vbi igitur ad y deuenisset, quo Latini carebāt, eam literā quæ sonum eius æquaret substituit, u inquam. Ita medioximus pro medioxymus; item optumus, maxumus scribebant, cum u paruum in vobus audirent, quod posteriores in i vertebant. V autem magnum & ω protensis & laxioribus labris sonandum est quam paruum, quod lucet in *muhn*, *kuhn*, *subn*, pro forte; nam *sun* pro sole u magnum est. Vestales recte dōminus sonāt, cum o paruum sit. Male autem Galli qui omne u tenuant, vt contra male Germani qui omne u producant. In genealogia Christi, autor Leui nomē bis duplici r signat Lerrī. vbi nisi monitus sit lector, r u esse, ad ciuitatem Hollandicam, vel lapideas tegulas descendat pronuntiatio. Reuocanda est igitur mens à consuetudine, his duntaxat, qui hunc codicem legere recte & intelli-

a 4

gere

gere velint. Nam in cæteris idiomatibus
altius actus est error, quam vt corrigi pos-
sit: tamen tam pudendus est & luculen-
tus, vt etiam angelos omnium linguarum
& proprietatis peritos offendat, i pro u, &
f, pro k, audientes. Vbi & illud dicendum,
quod liber hic veram figuram ypsilou ser-
uauit, quam Latini cum Græcis olim ami-
serunt, Virgilio teste, qui literam Pytha-
goræ describens, accliuem vocat, & ascen-
su quidem difficilem, verum in summo
quietam sedem præbentem, hac forma

Y quam proinde virtuti confert. Cum
igitur scribitur *u*, vt nullum ascen-
sum habeat, sed tantum sedem, nimirum
corruptio intelligitur. Si Pythagoras heca-
tomben fecit, ea inuenta & excogitata, par
est, vt tam preciosum depositum qua de-
cet integritate seruemus. Quod citra hanc
annotatiunculam sit, cur *u* silentij nota
sit, intelligi non possit. u enim, id est, *u* mu-
tum quiddam innuit, nam hinc mutus,
& Græcum verbum *uōw*, quod Latine
musso est, Teutonice *mucken* & *mumme-
len*, verba non clare proferre. vnde mystes
sacerdos dicitur, quia sacramentorum ri-
tum celare profanos debet, & mysteria,
quorum

quorum administratio & consecratio ta-
cite fit, ne profanis innotescat: hinc & mu-
gio, & mugitus, cum vox non exit in lo-
quelam, sed intra mugitum manet. Agno-
scit studiosus omnia silentij vocabula, tam
apud Græcos quam Latinos & Teutones
a litera silente nata esse. Vnde & prouer-
bium est. *ne my quidem*, & mutæ nouem,
quod ad finem dictionis consilescat. Con-
tra liquidæ quinque, quod liquide, id est,
clare sonent: quale in primo Aeneidos he-
misticchio agnoscitur, *Arma virumq, caro.*

Et, *At tuba terribili sonitu Taratantara
dixit.*

Item, *Quadrupedante patrem sonitu qua-
tit vngula campum.*

Vnde monet Quintilianus, literas quò vo-
caliores sunt & plus spiritus habent, hoc
gratiora vocabula reddere, & iucundio-
rem orationem. Cum autem bucolicum
carmen materia humile esset, hinc & in-
geniosus poëta voces & orationem confi-
mitem accommodauit. quod primo sta-
tim hemisticchio lucet, vbi omnia humilia
sunt & quasi mutiunt. *Tityre tu patula*, Vn-
de & hic *deductum* carmè profiteretur. Tan-
tum de sono & figura **Y**.

PRONVNCIATIONE

H T A.

HAC litera vtitur argenteus codex Mar. 14. Nam quā nos legimus, Et ceperunt eum adolēscētes, codex habet *gr̄ h̄ ven*. Vbi si pro *h*, i fones, ex prāterito prāfens facias, graui solcēcismo. Nouerit igitur studiosus *h* non *h* esse quod imperiti putant, sed *e* longum valere: Cui opponitur *h̄* psilon, id est, *e* tenue & obscurū. Neque enim vocales tenues dicuntur vt consonā, quarum tenuitas aspirationi opponitur. Estque is proprius sonus *h*, qui est balantium ouium atque caprarum, autore Appione Grammatico Græco, cum ait, *Μηκῆος ἐστὶ πρῶτον ἡς αἰετῆς*, id est, mecastai est sonare vt capra. Consentit Hesychius. a quo sono & oues *μηλα* dicuntur: nos *blē* dicimus, sed eo sono qui in *hē*, *hē*, *hēlen*, *gēnen*, *hēden*, *hēten*, *hēden*, *hēten*; *hētau*, *hērtha* auditur, vt non nihil ad a accedat. Vnde & altera facile in alteram transit. *θῆμν*, *θῆμα*. *μῆτηρ*, *μῆτηρ*. bitauus, batauus. Quare non *ita* sed *eta* dicenda sit, quomodo *beta*, theta & zeta dicuntur, non *bita*, *thita*, *zita*.
Neque

Neque verum est quod quidam tradunt, *h* in *e* longum mutari, non inmutatur, sed vt apud Græcos est vsurpatur. semper enim & natura *e* longum est, non *h*. Sic Iuuenalis ait,

Hoc discunt omnes ante alpha & beta puella.

Alioquin cur *h̄* psilon dicatur ostendere nequeant. Secutus est igitur hic doctissimus interpres germanum literæ sonum, quem nulla alia vel vocali vel diphthongo exprimere poterat. Vnde & præclara huius vestigia supersunt, maxime in propriis, Græcisque nominibus. Neque enim *hēs* hiros est, neque *hēs* icho. Secutus est hanc proprietatem & Paulus in Rom. nominibus, cum Clemens *αἰήων*. Felix *φῆλιξ* reddit, *φῆς* *φ* non *φῆς* *φ* audita *e* longa. Qualiter enim audiebat, stilo rettulit, vnde & a singulare in *h* transit, *hamel*, *hemel*. Fefellit nostros aduerbium *ita*, quod huic elemento simile videbatur. Pontificum atque imperatorum esset tam luculentos errores publicis edictis castigare. Vbi rursus turpissimum est Latinos a Gethis superari. Figura autem duplicis *h̄* est *h̄*, vt figura *o* magni, gemini *oo*. quæ si coniungantur *oo* reddunt.

PRONVNCIATIONE

r. g. k. Q.

C suum sonum habet ante, & e psilon, qualé sonat in cædo, occido, ita vt a t inci- pere videatur, ne s, esse putetur. G iisdem literis, & in genere omnibus vocalibus præscribitur, sed suo sono, qui in gimel, gula & geme agnoscitur. Has duas literas Græci & Ebræi confundunt. Latini, Gethæ & Germani distinguunt. K tantum a, o, u, & diphthongis istarum præponitur, & proprium sönnum habet, qui tenuem mu- tam facit, qualis in nömone eius agnoscitur. Q, eadem est cum k, nisi quod u in- cludit, quare vbi hæc subiicitur, superflua est. Græci eius loco x vtuntur. Ebræi lite- ram habent, quam falso kof vocant, vere qof notinandam, alioqui kaf habent, quæ & kof sit. nunc qof u completitur, ac proinde literæ phi seu pi subiicitur, quomodo Romanis & Gethis, id est, Teu- tonibus. Male igitur scribunt Latini, quo- tidie, quis, quia; recte Gethæ, qui u inclu- dunt scribentes quotidie, qis, qia, qoniam. Cum enim q comprehenderet u, puta- bant

bant superfluum si præterea annotaretur. Quod monendum erat, ne quem in nouo idiomate nouitas offenderet. Tum u ex- primendum sit, si dictio per x scriberetur: quomodo Græci faciunt qui loco q, x vsur- pant *κωντ* scribentes pro Quintus. Aliquando tamen Græci x simpliciter pro q ponunt & n intelligunt, vt cum *κολο- κωνθις* scribunt pro colokyntis. *ἀνυλα* pro aquila. nam iota suppressit Paulus. Errant igitur in hac litera in primis Ebraistæ cum kof pro qof vocant. Errant & Latini, cum u subiiciunt geminum, si simplum satis sit, aut vnicum, si alia vocalis sequatur. Er- rant & Græci cum ea nõ vtuntur: ita enim fit vt Quados & Carrtos eadem litera inci- piant, cum singulæ dictiones suis natiuis elementis essent efferendæ, ac proinde al- phabetum singulis ex peregrinis elementis supplendum. Quo fit vt nullum alpha- betum absolutius sit Getharum, qui vndi- que quod ad veram prononciationem fa- ceret mutuati sunt. X & Ψ ps. non habent. sed clarius reddunt, nempe per kf. & pf.

Z debet prononciari quasi ts. vel td. vt nostri scribunt *zo Colles*: est enim du- plex consona. Ita Ebræi Ezras scribunt, sed

Eldras

Esdras vertunt. Et Zorobabel scribendum est, sed Tforobabel legendum, ne in sonum s degeneret. Norunt hanc literæ vim & Græci. Figura Θ, Græcis maiusculum theta est, quomodo figura th Gerharum Græcis ps est. **n** maiusculum u Gethæ recte pingunt. **n** Latini male, cum eius loco v ponunt: quod cum formam Græci n y habeat, errorem multis parit. Ita Michael Ritus historicus cum alicubi legisset, THEVDIS qui rex Gothorum fuit, Thendius reddidit: cum Latini intelligi velint Theudis. Eadem ratione TEVTONES fierent Tentones. Nos tamen **n** infra claudimus, u, ne quem offendant **n** vsus Gethicus. Idem error illos fefellit qui DA- vos Danos legerunt. Cum Davi Dahæ sint, qui & Daci dicuntur, vicini Getharum. Dani autem seu Dêni vicini Holfatorum. Præstiterat igitur scribere Theudis & Davvs, quam Thevdis & Davvs. Neque dubium est primos nomothetas scripture scripsisse Davvs & Thevdis, quod librarij postmodum verterunt in v. Gethæ igitur caudam adiecerunt, ne v putaretur. vbi que Y scribentes vt oportuit. Quin & **Z** bene ac veteri more cū cauda notant, **Z** cum

DE LINGVA GETHICA. **IS** cum alias z sine cauda esse credatur. De cætero igitur qui sapiunt, caudulam hanc supponant. Neque dubium est quin maiores capitale f scripserint Gethico more **F** quod ad digamma Æolicū vergit F. Cum autem Gethæ neque o neque ω habeant, sed illius loco **Q** huius vice au, suspicionem faciunt illis nullum sonum o in vsu fuisse: nam **Q** videtur ad u deflectere, quod Græci **Q** scribunt: vnde & sæpe ad finem loco us vtuntur. Lector tamen o legat, quoties **Q** occurrit. Nam I **Q** HANNES scribūt & **IRSEF** Vincunt & Latinos in maiusculo **h** quod Latini scribunt **H**. cum hoc **h** Græcorum sit. Monemus hæc, non quasi mutandum quicquam a receptis velimus: Sunt enim eius generis pleraque quæ scire oporteat non vsurpare. Artem sciamus aiunt, vsum teneamus. **Y** tamen & H in u parvū & e magnum **Y** vertenda sunt & legenda. Capitalibus literis Romanorum vt vulgo pinguntur, nihil alienius. Quandoque vocales omittūt, vt cum nos scribimus *vnter*, *mauder*, tum vocalis ipsius consonantis intelligenda est.

ALTER COMMENTARIOLVS

in
ALPHABETVM GOTHICVM,

Notas Lombardicas

in Vetusissimo quodam codice repertas.

QUEMADMODVM D. vestra monet, ita est. Omnino enim præfens opusculum interpretis est alterius operis, nempe Vocabularij, quod pag. 5. sub finem D. 8. Commentarium vocat. Quod Lombardice, id est, vernaculo Italarum sermone, sed litera barbarica scriptum esse certa documenta sunt. Varia enim fex hominum influxit in Italiam post annum Christi nati cccc. Videtur autem litera esse Gothorum natiua. Nam eam qua argenteus codex pictus magis est quam scriptus, intra Italiam commenti sunt. Præfens litera partim Ebraïssat, partim Græcissat, interdum Latinissat, quædam peculiaria habet. Et præfens quidem opusculum tantum primas literas vel syllabas repræsentat.

IN ALPHAB. GOT. 17
tat operis principalis; cuius vsus fuit, aulicos legatos, qui Gothi erant, docere Lombardice, vt intra Italiam cum principibus Italicis possent perorare: quomodo aulæ semper alunt polyglottos. Interpres Lombardissimum suum prodit, cum scribit:

EXPLICIT CAPITVLO VI.

INCIPIT CAPITVLO VII.

ITALI enim dictiones plerumque o finiunt. Quandoque Capitula pro Capitulo ponit, exprimens videlicet exemplar. Alioquin scriptorem non indoctum fuisse, ænigmata, & quæ de festis mutabilibus scripsit testantur. Nosstram sententiam probat vltimus quaternio, vbi propria vrbium Italicarum & vicinarum nomina, prima litera prænotantur; vbi adiecimus lecturam nominum, vt & literas barbaras declararem, & veterem scribendi morem ostenderem. Variat enim in tantum Latina litera, vt plerumque Oedipo opus sit vel Delio naratore, quorum ego hic vicem præsto, vt nuper quoque, quamquam hic proprie.

Cum ænigmata duo proponat, crucem
b ingeniosus.

ingeniosis. quod librarius non ignorabat, cum ad finem subiecit, Sudat qui legit. primum ita habet:

Prima sonat. Quarta respondet. Secunda cum quinta, nomen est avis. Alterum est: Quia & femina triana, arbor in sylva, scripta literis XIII. Sublatis tribus, vix inuenies unam de mille. Sudat qui legit.

Vbi scioltus quispiam crasa cauda pro XIII. substituit VIII. satis arguens suam incertitiam. Et sensi equidem quid vellent problemata, sed memor Persiani illius, *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.* Item, *Secretum meum mihi*, malim alios quoque periclitari. Certe quum primum legerem, x aureis redemissem solutionem, adeo satius est, teste Sapiente, *Videre quod concupiscas, quam quod nescias.* Saltem hic proferant sua acumina, qui alios præ se fungos & truncos putant. Cæterum post Gregorij tempora scriptum esse arguit, quia de diebus Rogationum differit. Literæ initiales nonnunquam dissident, ob synonyma: nonnunquam dissidere videntur, quod eadem litera barbaris varie notaretur; vt & apud Græcos: Comperit enim eandem trifariam aut quadrifariam scribi

scribi ob tractum currentis literæ variantem. Porro Italicum Adiona esse quod scriptor interpretatur agnoscitur, cum toto opere, tum præcipue E. i vbi legitur Q gratus, IQ ingratus. vbi videtur, & G per modum abbreviaturæ. Item Q gratiosa, IQ ingratus: Q gens, G gens. Vbitratum I ex obliquo in rectum mutant. In ultimo quaternione plus exemplorum habes.

b 2

ALPHA-

ALPHABETVM.

b k
3 b ebr.
3 c. k. ebr. Hinc est quod Latini
3 d ebr. vtuntur 9 loco con.
3 e Saep̄ c. pro g vsur-
3 f contra. mutas enim
3 g confundunt barba-
3 h ri, vt & nostri ob.
3 i op. of.
ll l Hanc & rectam trahunt.
m m
n n
98 o Hinc vo. scribunt Q per con-
 tractionem. Argentus codex
 vtitur quoque Q pro. o.
z y p Hanc etiam aspirate scribunt,
 idq. ebraico fere more
 ebraei scribunt **3**.
q q Prima figura accedit ad no-
 strum Q. secunda fere ad
 nostrum

o p r
Σ
† † †
u w
7
v y x

nostrum q. vt videas hac
 veterem fuisse scriptu-
 ram; & alias illis, vt no-
 bis quoq. capitales, alias
 vulgares fuisse literas,
 quo modo & Græcis.

Vocales Ebraeorum more consonantibus sub-
 notant. Vtuntur cē pro a. Hinc scribunt glcrea.
 .i. glarea. hecb. habitudo. colget, alget. girect,
 girat. Cuppcc, pa. phccficena, phasiana. necuis,
 na. Multa barbarissat, venatrex, pro trix. Breuiter
 trex semper pro trix scribit, more & vitio idio-
 matis quod exprimit: becollec **π** ex ballatrex:
 pro bellatrix; vt agnoscas Lombardif-
 mum. Nam eiusmodi infinita sunt. Ne autem
 singularem hic eruditionem expectes aut profun-
 da mysteria. Nam & hoc beneficij est, monstra-
 re nullum esse beneficium aut operæ precium.

b 3

INI-

S	super	n	nam
ls.	insuper	i	iam
ss	desuper	j	tam
81	exsuperat	i	tamquam
v	subter	l	tamen
o	me	u	veruntamen
m	neq	y	etiam
z	neque	s	sed etiam
n	adque	s	sed tamen
k	SE D	y	etiam atque
era sum.	sed si	y	etiam
s	sed ut	z	etiam si
ss	sed cum	z	etiamum
o			etiam-

7	etiamnunc	o	secum
z	etiamne	o	inicum
z	& tamen	o	perinicum
z	ad tamen	o	absque
z	si tamen	o	denique
z	cum	o	sique
z	te cum	o	
z	ccetecum	o	
z	mecum	o	& cetera.

b 4

Post

CONTINUA

Post folia vero 17. hoc modo scriptum est.

EXPLICIT

CAPITVLAS

VI.

INCIPIT

CAPITVLO

VII.

H A
 E
 I D
 O
 V
 BA
 Baf
 be
 bcf
 bi

ANNO-

bif
 bo
 bof
 bu
 buf
 be

ANNOTATA.

Obserua quam variant litera, prope-
modum vt apud Græcos eadem scribitur
trifariam, quadrifariam aut plurifariam
cum adhærent, præstruuntur & sequun-
tur. Exemplum habes in @ θ ð.

Habent quoque suas abbreviaturas.

b s

Et

Et rursus post folia XI. hoc modo habetur.

EXPLICIT CAP
PRIM EX
COMM SEC
INCIP CAP
SECUNDO.

7

vertit

9

euertit

&c.

Item post decem folia ita habetur.

EX COM
PRIM IN
QVOD CON
TIN CAP X.

7
i
i
i

purpora

purporatus

purporatus

putporcus

Hinc

Hinc post tria folia inueni Imperatorum
Rom. nomina, qua ascribere libuit.

POTESTAS	7	tiberius
magistat	Z	nero
caesar	z	nero cesser
caesarium	z	germanicus
caesaries	z	germa- nicus
britannicus	z	germa- nicus
drurfus	z	galba
gaius cesser	z	otho
tiberius ces- ser	z	vitellius
claudius	z	vespasianus
clodius	z	vespasia-

	vespasia- nus		cesar nerua
	impera- tor		nerua impe- rator
	titus		imperator nerua
	titus impe- rator		traianus
	imperator ti- tus		traianus ces- fer
	domicianus		cesar traia- nus
	domicia- nus		traianus
	cesar domi- cianus		impera- tor
	domicia- nus		adrianus
	impe- rator nerua		adrianus ce- fer
	nerua cesar		

cesar

	cesar adria- nus		diuus clau- dius
	adria- nus		diuus au- gustus
	impe- rator		diuus
	antoninus		diuus titus
	antoninus cesar		diuus ner- ua
	cesar antoni- nus		diuus tra- ianus
	antoni- nus		diuus adrianus
	impera- tor		diuus
	diuus		diuus an- toninus.
	diuus iulius		

Sub

*Sub finem autem, quod & Campanus monuit,
habet nomina ciuitatum Italicarum, his
ferme figuris.*

	PUTEOLI		bault
	puteolani		lenternum
	neopolo		sunucla
	neopolita- ni		subuecla
	baize		subuecola
	barani		capua
	quumæ		pataucum
	quumani		capis
	meseni		prinis, &c.
	mesenensis		

SALV-

31

SALVTATIO ANGELICA

LVCÆ; CAP. I.

*Verf. 28. Aue gratia plena, Dominus
tecum,
24. Benedicta tu in mulieribus, & be-
neditus fructus ventris tui.*

Eadem Gothice.

FATINE ANSTAN
 AHAETA FA MIY
 YNS YIN YI AE YN
 IN NINEN GAH
 YIN YI AE X KRAN
 NI Y ANS YE IN IS

HOC EST,

*Verf. 28. Fagino anstiaie dabasta; fan
mih ihu.*

42. Thiu-

42. *Thiutida ihu in uimom, gab ihu ihida
kran uisbans theinis.*

O R A T I O
D O M I N I C A

MATTHÆI, CAP. VI.

Vers. 9. Pater noster qui es in cælis, Sanctificetur nomen tuum;

10. Adueniat regnum tuum; Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra.

11. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13. Et ne nos inducas in tentationem; Sed libera nos à malo; quia tuum est regnum, potentia, & gloria in secula, Amen.

E A D E M G O T H I C E.

ATTA HNSAK PSI

IN

İN HIMINΛ YEIHNAI
NΛMΛ ΨEIN UIMΛI
ΨINAINΛSSNS
ΨEINS YΛIKΨΛ
YIΛGΛ ΨEINS SYE
İN HIMINΛ GΛH
ΛNΛ ΛIKΨΛI HΛXIF
HNSΛKANΛ ΨΛNΛ
SINTEINΛN ΓIF
HNS HIMMΛANTΛ
GΛH ΛFΛET HNS
ΨΛTEI SKHΛANS

c

SIG-

SIGLIMΛ SYΛS YE
 9ΛH YEIS ΛFΛETΛM
 ΨΛT SKHΛΛM IHN
 SΛKΛIM 9ΛH NI
 BKITTLIS NNS IN
 FKΛISTHBN9ΛI ΛK
 ΛMSEI NNS ΛF
 ΨΛMMA NBILIN
 NNTTE ΨEINΛ IST
 ΨIM ΛΛNTΛKAI 9ΛH
 MΛTIS 9ΛH YHΛΨNS
 IN ΛIΨINS ΛMEN

Hoc

Hoc est.

Vers. 9. ATTA vnsar thu in himina,
 Weihnai namo thein;

10. Vimai thiadinassus theins; Wairthai
 wilga theins, sue in himina gab ana airithai.

11. H laif vnsarana thana sinteinan gif
 vns himmadaga;

12. Gab aslet vns thatci sculanfigaima
 swa sue gab vveis asletam thai sculam vnsa-
 raim;

13. Gab ni brigga is vns in fr aestubngai;
 ak lausei vns af thamma vbilin; vnte theina
 ist thingardi gab mahs gag wulthuis in aiwins,
 Amen.

CANTICVM VIRGINIS.

LVCAE, CAP. I.

Vers. 46. MAGNIFICAT anima mea
 Dominum.

47. Et exultavit spiritus meus in Deo
 salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancil-
 lae suae; Ecce enim ex hoc beatam me di-
 cent omnes generationes.

49. Quia fecit mihi magna qui potens
 est, & sanctum nomen eius.

c 2

50. Et

50. Et misericordia eius à progenie in progeniem timentibus eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de fede; & exaltavit humiles.

53. Esurientes implevit bonis; & divites dimisit inanes.

54. Suscepit Israël puerum suum, memorari misericordiae suae

55. (Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius) in secula.

MIKILAEI SASI YALLA
 MEIN A FEN GRI SYEI
 TNEIDA AHMA MEINS
 AN TSH A NLSGANA
 MEINAMMA NINTE
 INSLA AN H NLIYEI
 NLI PSINGRS SEINLI

325

ZRS SAI AALIS FRAM
 HIMMAN NINATGAN
 MIK AAL KINCA
 NINTE TATLYIDA
 MISIMIKILAIN SA
 MAHTEIT A GRI
 YEIH NAM LIS GRI
 AKMAHAIKTEI IS
 IN AALINS AAL
 PEIMETANAMINA
 TATLYIDA SYIN
 PEIN IN AKMA SEI

NAMMA AISTATHIA
 MIKIA ΨHITANSTA
 HHTAΛI HAIKTINS
 SEINIS TPAKAI
 SIDA MAHTEITANS
 AF STPALM GHI NS
 HATHIA TAI HNAI
 YIDANS TKEATANS
 TASETIA ΨHΨE
 GH TAVIGNANANS
 INSNADIA AIH
 SANS HLEIBIA

IS.

ISKLEA A ΨHMAI
 SEIMAMMA TAMN
 NANS AKMAHAIK
 TEINS SYLSYE KE
 AIA AI ATAM NN

SAKAIM ABKHAMMA
 GH FKAIY IS NN
 AIY

Hoc est.

Verf. 46. MIKILEIDSAI wala
 meina fan;

47. Gab sweigneid ahma meins du God
 anafgang meinama.

48. Vnte insack du h naigenai thinges
 seinaizes. sai allis fram himmam vaudacgan
 mik alla kunga.

C 4

49. Vnte

49. *Vate catavida mis mikelcin sa mabti-
ga; gab weib nam eis.*

50. *Gab armahairtei is in aldins alde thei
mogandam ina.*

51. *Catavida swinthein in arma seinama,
distabida mikil thubstansca hugdai hairtins
seins.*

52. *Cudrausida mabteigans af stolam gab
vshauida ca h waividans.*

53. *Credens casovida thuite; gab cabicuan-
dans insandida laufans.*

54. *Haibida Israel a thiumaca seinama
camurands armahair teins.*

55. *Swasue rodida du attam vsvaram,
Abraham gab fraim is vnd aim.*

CANTICVM

SIMEONIS.

LVCÆ CAP. 2.

*Vers. 29. Nunc dimittis seruum
tuum Domine, secundum Verbum
tuum, in pace.*

30. *Quia viderunt oculi mei salutare
tuum.*

31. Quod

31. Quod parasti ante faciem omnium
populorum:

32. Lumen ad reuelationem Gentium,
& gloriam plebis tuæ Israel.

FKΛ ΛΕΙΤΛΙΣ SKΛΛK
 ΨΕΙΝΛΝΛ FKΛΠΓΙ
 ΝΛΝΔΦΛ ΒΙ ΥΛΝΚΔΛ
 ΨΕΙΝΛΜΜΛ ΙΝ
 ΓΛΥΝΙΚΨΓΛ ΨΛΝΔΕ
 ΣΕΘΝΝ ΛΠΓΡΝΛ
 ΜΕΙΝΛ ΝΛΣΕΙΝΨΕΙ
 ΝΛ ΨΔΕΙ ΜΛΝΛΝ
 ΥΙΔΕΣ ΙΝ ΛΝ ΛΝΔΥ
 ΛΙΚΨΓΛ ΛΛΛΙΖΛ

ΜΑΝΑΓΕΙΝΕ ΔΙΟΗΛΥ
 ΔΗ ΔΝΑΗΠΛΕΙΝΝΙ
 ΨΙΝΑΔΕΜ ΓΛΗ ΥΠΛΨΗ
 ΜΑΝΑΓΕΙΝ ΨΕΙΝΝΙ
 ΙΣΚΛΕΛΛ

Hoc est.

Verf. 29. ERA leitai scalck teinana
 frauginond fan bi waurda theinamma in ga-
 wairthga:

30. Thande segun augona meina nasein
 theina.

31. Thoei manan wides in an andwairthga
 allai?omanageino:

32. Liubath du andbuleinai thiwdon gab
 wultibu managein theinai Israël.

B. Vul.

B. Vulcanius Lectori.

HA B E S, Benevole Lector, Com-
 mentarium Anonymum De lite-
 ris linguaque Getarum, & de Notis Lom-
 bardicis, ita ut ad manus meas perue-
 nit fideliter typis expressum. Cui subiun-
 gam alia nonnulla quae hinc inde ab amicis
 accepi, ad illustrationem huius linguae per-
 tinentia. Alphabeta videlicet diversi gene-
 ris, & Inscriptiones antiquas varus in
 locis repertas.

Primum Alphabetum Gothicum,
 quod CL. V. Daniel Rogerius à D. Io-
 anne Bilde praefecto regio in Gothlandia
 insula ad se missum Anno 1556. Nobiliss.
 Amplissimoq. viro D. Philippo Marixio
 Sanct. Aldegondij Domino communi-
 cavit.

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϝ	ϝ	Ϟ	ϙ	Ϡ	ϡ
a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l
ⱱ	Ⱳ	ⱳ	ⱴ	Ⱶ	ⱶ	ⱷ	ⱸ	ⱹ	ⱺ	ⱻ
m	n	o	p	q	r	s	t	u	x.	

Scriptum

Secundum Alphabetum Gothicum, quod idem Daniel Rogerius nactus est à Cancellario Danico ante annos, vt ipse testatur, 36.

A B C D E F G H I J K L M

a b c d e f g h i k l m

N O P Q R S T U V X Y Z

n o p q r s t u x y z

Tertium Alphabetum ab eodem Daniele Rogerio profectum, quod is à D. Carolo Danæo Oratore Gallico apud Danos accēperat, plane conuenit cum eo quod habet Olaus Magnus in Historia Gothorum Sueonumque lib. 1. cap. 7.

A B C D E F G H I J K L M

N O P Q R S T

U V X Y Z

a b c d e f g h i j k l m

Sequens inscriptio exstat Tiraquellij in Selandia Cimbrica, rudi & antiquo saxo incisa, quod quidem saxum idem Daniel

niel Rogerius sibi à D. Arnoldo Witseldio ostensum fuisse testatur, Anno 1588. 30. Iulij, & inscriptionis huius exemplar sibi ab eodem datum.

A B C D E F G H I J K L M

N O P Q R S T U V X Y Z

a b c d e f g h i j k l m

n o p q r s t u v x y z

a b c d e f g h i j k l m

n o p q r s t u v x y z

a b c d e f g h i j k l m

n o p q r s t u v x y z

a b c d e f g h i j k l m

Item

INIST ΠΚΛΗΦΕΤΗΣ
ΙΝΝΣ ΥΕΚΣ ΝΙΒΛΙΝ
ΙΓΛΗΚΦΛΙ ΣΕΙΝΛΙ

HOC EST,

*Nist praufetes wnsivers niba in gabaurtai
seinai.*

Non est propheta nisi in patria sua.

Item hoc

ΛΥΓΑΓΕΛΓΕ ΨΛΙΚΗ
ΜΑΚΚΗ ΑΝΑΣΤΡΑΕΙΨ

Amanggelgo thairb Marcum anastodeith.

Euangelium secundum Marcum Euan-
gelistam.

Vbi notandum est, apud Gothos, more
Græcorum γ ante γ sonare vt v. eodem-
que à Gothis quo à Græcis modo scribi.

DE

DE

G O T H O R V M

QVI HODIE TAURICAM

Cheronesum incolunt lingua.

OPERA EPRECIVM *mibi vide-
tur hoc loco inserere quæ Augu-
rus Busbequius Caroli v. Imp. apud Tur-
carum Imp. legatus, in suis De Legatione
Turcica Epistolis, de gentis quæ hæc etiam
num tempestate Tauricam Cheronesum
incolit lingua differit. Iuabit enim non pa-
rum, meo quidem iudicio, peregrinarum,
imò verò patriæ nostræ, hoc est, Teutonice
linguæ studiosos, harum rerum cognitio. Is
itaque Epistola quarta hæc habet:*

Non possum hoc loco præterire quæ
de gente accipi quæ etiamnum incolit
Tauricam Cheronesum, quam sæpe audi-
ueram sermone, moribus, ore deniq. ipso
& corporis habitu originem Germani-
cam referre. Itaque me diu cupiditas re-
nuit videndi ab ea gente aliquem, & si

d

fieri

fieri posset, eruendi aliquid quod ea lingua scriptum esset; sed hoc consequi non potui. Casus tamen utcumque desiderio meo satisfecit. Cùm essent duo illinc delegati qui nescio quas querelas nomine eius gentis ad principem deferrent, mei que interpretes in eos incidissent, memores quid eis mandassem si id vsuveniret, ad prandium illos ad me adduxerunt. Alter erat procerior, toto ore ingenuam quandam simplicitatem præ se ferens, ut Flander videretur aut Batavis: alter erat breuior, compactior corpore, colore fusco, ortu & sermone Græcus, sed qui frequenti commercio non contemnendum eius linguæ usum haberet. Nam superior vicinitate & frequenti Græcorum consuetudine sic eorum sermonem imbiberat, ut popularis sui esset oblitus. Interrogatus de natura & moribus illorum populorum, congruentia respondebat. Aiebat gentem esse bellicosam, quæ complures pagos hodieque incoleret; ex quibus Tartarorum regulus, cum expediret, octingentos pedites sclopetarios scriberet; præcipuum suarum copiarum firmamentum: primarias eorum vrbes, alteram Mancup vocari, alteram

St
ram Sciuarin. Ad hæc multa de Tartarorumque barbarie in quibus tamen singulari sapientia non paucos reperiri memorabat. Nam de rebus grauissimis interrogatos, breuiter atque appositè respondere. Ea de causa nõ temere dicitare Turcas, reliquas quidem nationes scriptam in libris habere sapientiam, Tartaros libros suos deuorasse, ideoque in peccatis eam habere reconditam, quam promant cùm opus sit, & veluti diuina fundant oracula. Nunc ad scribam pauca vocabula de multis quæ Germanica reddebat. Nam haud minus multorum plane diuersa à nostris erat forma, siue quod eius linguæ natura id ferat, siue quod eum fugiebat memoria, & peregrina cum vernaculis mutabat. Omnibus vero dictionibus præponebat articulum *tho* aut *the*. Nostratia aut parum dissimilia hæc erant.

<i>Brot,</i>	Panis	<i>Schuester,</i>	Soros
<i>Blut,</i>	Sanguis	<i>Alt,</i>	Senex
<i>Stul,</i>	Sedes	<i>Wynth,</i>	Ventus
<i>Hus,</i>	Domus	<i>Siluer,</i>	Argentum
<i>Wingert,</i>	Vitis	<i>Goltz,</i>	Aurum
<i>Regen,</i>	Pluuia	<i>Korn,</i>	Triticum
<i>Bruder,</i>	Frater	<i>Zalt,</i>	Sal
		d 2	<i>Fisch,</i>

<i>Fisch,</i>	Piscis	<i>Brunna,</i>	Fons,
<i>Hoofst,</i>	Caput	<i>Wagen,</i>	Currus
<i>Thurn,</i>	Porta	<i>Appel,</i>	Pomum
<i>Stern,</i>	Stella	<i>Schieten,</i>	Mittere sa-
<i>Son,</i>	Sol		gittam
<i>Maen,</i>	Lutia	<i>Schlipen,</i>	Dormire
<i>Tag,</i>	Dies	<i>Kommen,</i>	Venire
<i>Oogen,</i>	Oculi	<i>Singen,</i>	Canere
<i>Bard,</i>	Barba	<i>Lacken,</i>	Ridere
<i>Handt,</i>	Manus	<i>Criten,</i>	Flere
<i>Boga,</i>	Arcus	<i>Geen,</i>	Ire
<i>Miera,</i>	Formica	<i>Breen,</i>	Affare
<i>Rinck,</i>	Anulus	<i>Schuwaltz,</i>	Mors.

Knauen tag erat illi, Bonus dies, nam *knauen* Bonum dicebat, & pleraque alia cum nostra lingua non satis congruentia vsurpabat, vt:

<i>Iel,</i>	Vita, siue sanitas
<i>Ieltsch,</i>	Viuus, siue sanus
<i>Iel vhurt,</i>	Sit sanum
<i>Marzus,</i>	Nuptiæ
<i>Schnos,</i>	Sponsa
<i>Statz,</i>	Terra
<i>Ada,</i>	Ouum
<i>Ano,</i>	Gallina
<i>Telich,</i>	Stultus

Stap,

<i>Stap,</i>	Capra
<i>Gadetha,</i>	Pulchrum
<i>Atochta,</i>	Malum
<i>Wichtgata,</i>	Album
<i>Mycha,</i>	Ensis
<i>Schediit,</i>	Lux
<i>Borrottsch,</i>	Voluntas
<i>Cadariou,</i>	Miles
<i>Kilemsch kop,</i>	Ebibe calicem
<i>Tzo Warthata,</i>	Tu fecisti
<i>Ics Warthata,</i>	Ille fecit
<i>Ich matthata,</i>	Ego dico.
Iussus, ita numerabat: <i>Ita, tua, tria, fyder,</i> <i>fyuf, seis, senene, athe, nyne, thyne, thynita,</i> <i>tbunetua, tbunetria, &c.</i>	

Viginti dicebat *Stega, xxx. treythien, XL. furdeithien.* Centum, *Sada, mille, Hazer.*

Quinetiam cantilenam eius linguæ recitabat cuius initium erat huiusmodi:

Wara Wara ingdolou
Scu te gira Galtzou
Hæmis clep dorbiza ea.

d 3

SPE-

S P E C I M E N

Ceteris Linguae
 TEUTONICÆ.

EXSTAT apud me exemplar Harmoniæ quatuor Euangeliorum, quam Tatianus B. Iuliani discipulus, & (vi Victoris Capuz Episcopi) verbis utat, quibus in Prefatione quam huic Harmoniæ præfixit vituit, fortassis adhuc B. Iuliani lateri adhærens, solerti compaginatione disposuit, quem quidem Victorem X. Iulius Senensis in Bibliotheca sacra scribit tenuisse Anno Domini 481. E cuius Harmoniæ Euangelicæ verustissima interpretatione Teutonice depromam nonnulla, quæ huius linguæ frigidiori cum Gothica conferre possint, eaque sese oblectare tantisper dum Harmoniam illam integram Latinè pariter & Teutonice edam. Qua quidem interpretatione Teutonice, crediderim nullum in ea lingua existare scriptum antiquius.

SALV.

SALVTATIO ANGELICA

ITA SE HABET.

1. HEIL vuissthu gebono follu fruchtin mit
 thir. Gifegenot sis thu in vuirbon. & paulo post:
 Inti gifegenot si thie vnahtsmo thineru
 vuanba.

CANTICVM MARIÆ

VIRGINIS.

2. MIKKILOSO min sela fruchtin.
 Inti gifab min gceft in Gote, minemo bei-
 lante.

Bithiu vuantha her geschouota odmuoti
 fncro thiuui.

Seno nu fan thiu saliga mib queden alla
 cumnu.

Bithiu vuantha mir tetu mikilu thie tar
 mabtig ist; inti heilag sin namo.

Inti sin mildida in cumnu inti in cumnu
 inan forhtanten.

Teta mabt in suemo arme; Zispreittha vbar-
 hbtige muete fines herzen.

Nidar gifatta machtige van sedale; inti
 arhuob odmuotige.

Hungerente gifult a guoto; inti otage forliet
 itale.

d 4

Inphicng

Amphienig Israel suat knecht; zigi muoni
gonne sinero militidu.

So her sprach X̄i vnsen fateren, Abrahame
me int̄ sinemo sumer zuaerolti.

CANTICVM ZACHARIÆ.

3. GIVVIHIT si truchtin got Israels.

Bitbiu vuant̄a vuisotha int̄i tet̄a losunga
sinemo folke.

Int̄i arricht̄a born heiliuns in huse Davids
sines knechtes.

So her sprach thurub mund heilagero, thie
fon auerolt vuarun sinero vuzageno.

Heil fon vnsaren fian̄ton; int̄i fon hent̄i
allero thie vnsch hazzorum.

Zi tuonne militida mit vnsaren fateren;
int̄i zi gibugenne sinero heilagen giuuo znes̄i.

Thero eibust̄i thie er suor zi Abraham vns
saremo fater sib vns zi gebanne.

Thaz vzan forbt̄a fon hent̄in vns̄ero fian-
to arlōste thionomes iun.

In heilagnesse int̄i in rechte fora imo, alle
vnsaren tagen.

Thu knecht vuzago thes hobisten bist̄u
ginemut. Fora feris vuarlibho fora trubines
anuuz̄i, zi garuenerne sin̄a vugo.

Zi

Zi gebanne vuis̄t nom heili sinemo folke, in
forlaznes̄i ivo sumtono.

Thurub inmuouilu militida vnsares gotes,
inten vuisotha vns̄ih vfgan fon hobi.

Inl̄ubten then thie thar in finst̄arne sin
int̄i in scuenen todes sizzent; zi gir̄htenne vn-
sera fuoz̄i in vuog sibba.

CANTICVM SIMEONIS.

4. NV forlaz thu thruchtin thinan scalc.
After thinen vuortum in sibba.

Bitbiu vuant̄a gifabun minnougun thinan
heilant̄.

Then tu giantmurtites fora anuuz̄e allero
folco.

Lioth̄ zi inrigan̄esse thiotono, int̄i zi diu-
ridu thives folkes Israels.

Exstat etiam apud me vetustissimum
exemplar ms. Cantici Canticorū cum Ex-
positione è Teutonico & Latino sermone
mixta. Cuius authorem nominat Xistus
Senensis Bibliothecæ sanctæ lib. 4. Villera-
mum, monachum Benedictinum, Abba-
tem Marspurgensem, quem scribit edi-
disse in Cantica Canticorum ex diuersi
generis carminibus prosa intermixtis;
Commentariorum libros tres, iocunda
varietate

d 5

varietate compositos, & ad imitationem
librorum Martiani Capellæ De nuptiis
Philologiæ & Mercurij cōcinnatos, quos
Epithalamium De nuptiis Christi & Ec-
clesiæ attitulavit. Eorum initium est:
Cum maiorum studia &c. Claruisse ve-
rò ait sub Henrico III. anno Domini
1070. Meus Codex MS. Latina Willera-
mi Carmina non habet. In fronte tantum
libri hæc recentiore manu scripta repe-
rio: Incipit Præfatio Willerammi (ita enim
eum nominat) Babinbergensis Schola-
stici, Fuldensis monachi in Cantica Can-
ticorum: Cum maiorum studia intueor qui-
bus in diuina pagina mediocriter florere, co-
gor huius temporis feces deslere, cum iam fere
omne literale defecit studium, soburg, auariti-
e, inuidiæ & cōtentionis remāsit exercitium.
Nam &c. Adiuncta sunt etiam hæc è Wil-
lerammi ephraisi quam carmine scripsit:

VOX SYNAGOGÆ.

Quem sitio votis nunc oscula porrigit oris,
Quem mihi venturum promiserunt organa
Vatum

Nunc etiam perse præsens dignetur adesse,
Oscula præbendo, sua dulcia verbalogendo.
Fibera nanque tui præcellunt pocula vini

Suauiiter

Suauiiter vngentis flagrantia sat preciosis,
Mitificans veterem tua lenis gratia Legem
Gratis iustificat quos Lex punire iubebat,
Hosq; tuis donis dum spiritualiter vngis,
Reddunt præteritam post turpia crimina fa-
mam.

Sponse tum nomen dei prædulcaliquamen
Quod se dilatat, dum largo pectore manat.
Gratia non stillat, sed & ipsa voce redundat,
Christicole dicti nam sunt de nomine Christi.
Ite placet teneris tu dulcis sponse puellis.
Scilicet vna subis in te sanctis animabus
Quas renouat lauacrū, vestit stola iusticiarum.

Quorum carminum tamen si exigua sit
(prout illius ætatis & cetera ferebat) elegan-
tia atque concinnitas, non exiguum ta-
men vsum habere possunt ad Canticum
ipsius & Teutonicæ ephraeos sensum
pleniùs penitusque percipiendum. Ego
itaque cum nudam hanc Teutonicæ in
Canticū Canticorum ephraeos editio-
nem iam dudum in animo habuissem: ta-
men cum Latinam Willerammi exposi-
tionem mihi deesse viderem, eamq; apud
virum quendam doctum mihi que ami-
cissimum exstare intelligerem, qui ea con-
iunctim in publicum edere constituisset,
iisque

isq̄ue insuper adiciere suas in Teutonicam Ecphrasin obseruationes ac Notas, quibus linguam illam illustrauit, quas iam paratas mihi ostēdit CL.V. Paulus G.F.P.N. Merula Hist. Prof. collega & amicus meus, libens ei cessi, & à mei codicis Teutonici editione destitit, nihil addubitans, quin qua ille est variarum linguarum cognitione & iudicij acrimonia præditus, quàm optimè *φιλοσοφῶν*, suis laboribus & commentationibus sit consulturus. Ego interea, initium tantum Teutonice aliis ecphrascos quæ apud me exstat nunc temporis adiciam, vt illius gustum aliquem studiosus Lector percipiat, dum se & Harmoniæ meæ Euangelicæ, & Cantici huius plena, hoc est, Latino-Teutonice editione explere possit.

VOX ECCLESIAE OPTANTIS

CHRISTI ADVENTVM.

Osculetur me osculo oris sui.

CHVSSER *mih mit dem chusse sines mundes. Dicco gebiez er mir sine chunft per prophetas. nu chomer selbo vnde chusse mih mit tero sonz ze sines Euangelij.*

Quia.

Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis; & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.

Wanda bezzer sint dine spunne demo wine. Si stincht mit ten bezzisten salbon. Diu suozzi dinero gnade ist bezzera, denne diu sarphi dero legis. also iz chit: Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Chritum facta est. Diu selba gnada ist gemischet mit mislichen gebon des heiligen geistes. mit den du machost, ex peccatoribus iustos, ex damnandis remunerandos.

Oleum effusum nomen tuum.

Dix namo ist vzgegozzenez ole.

Dix namo ist witenno gebreitet: wande vonne dir Christo, heizzen wir Christiani.

ANNOTATIO MARGINALIS.

O sponse, quod olim non erat, quia notus in Iudæa Deus tantum olim. Dum enim clausum manet, minus redolet; effusum verò plurimum. Ita & nomen Christi per effusionem huius vnguenti, id est, gratiam Spiritus sancti quam effudisti in eis abundè.

Habeo etiam eadem lingua Rythmum verustissimum, De vita S. Annonis Colonien-

Colonienfis Archiepiscopi, cuius initium
tibi etiam Benigne Lector, communica-
bo. Neq. enim dubito quin etiam eius le-
ctio, tametsi recentior esse videtur illâ quâ
Cantica Canticorum est conscriptû, ma-
gnæ tibi & voluptati, & ad locupletandam
vernaculam nostram linguam vtilitati sit
futura.

IN DER Werlde aregizne du licht ward
vnde stimmma.

Du diu vroue godis vant, diu spechin werch
geschuph so manigvalt.

Du deiti god sinu werch al in zuei, disu werlt
ist daz eine deil.

Daz ander ist geistin, dan miri listit man daz
zua werltie sin

Diu eine da wir inne birin, diu ander ist
geistin.

Du gemengute der wise godes list
Vanden zuein ein werch, daz der men-
nisch ist,

Der beide ist, corpus vnte geist,
Dannin ist her na din engele aller meist.

Allo geschafft ist in dem mennischen;
So iz sagit daz Euangelium.

Wir sulin vncir dritte werlde celin,
So wir daz diu criecken horin redin.

Edem

Edem selben erin ward gescaphin
Adam hauiter sich behaltin.
Du sich Lucifer daz vble geueng
vnt Adam din Godes wort vbirgieng.
Du balch sigis got destimer, daz her andere
sinu werch sach rechte gen.

Den manen vnter sunnen,
die gebin irelich mit wunnen;
Die sterrin bihaltent ire vart,
si geberent vrost vnte hizzse so starc

Daz fuir hauit vsuert sinin zug,
dunner vnte vint irin vlug,

Die wolken dragint den regin guz.
nider wendint wasser irin vluz:

Mit blumm cierint sich diu lant,
mit loube dekkit sich der walt.

Daz wilt hauit den sinen ganc,
scone ist der vngelsanc.

Ein inuelich ding diu e noch hauit
di emi got van erist virgab.

Ne were die zuei geschephe
die her geschuph die bezziste.

Die virherten sic in diu dobeheit
dannin hakin sic diu leih.

Vnt ist wi der vient virspun den man
zi sealken wolter vn hauin

So vutter cir hellin, die vumf werlt alle.

Inze

Vnze got gefante sinin sun, der irlosste uns
von den sunden.

Ce ofere wart her vur uns bracht
de mi dode nam her sinin macht.

Ce hellin vur her ane sunden,
her herite si mit geweldde.

Der duuel virlos den sinin gewalt,
wie wurdin al in vrie gezalt.

In der doufe wurde wir Christo mar
den heirrin sulin wir minnan.

Vp huf Christ sinis crucis vanin,
die zueilf bodin hiz her in diu lant varin:

Vane himele gaf her vndie craft,
daz si uberwanden diu heidenscapht. &c.

Exhinc declarat quibus regnis atque
prouinciis singuli Apostoli Christi Euan-
gelium annunciarint. atque ita tandem
ad Annonem descendit, cuius vitam ele-
ganter describit.

Habes, benigne lector, Specimen non
vnum vnus eiusdemque lingue Teutonicæ
veteris. & quæ quamplurima significanti-
sima vocabula locupletanda ornandaque
patriæ nostræ, hoc est, Teutonicæ lingue de-
promi possunt. & quibus in gratiam φιλο-

† 60 † 60 †

† 60 † 60 † (neq. enim hæc scribo exteris ho-
minibus, qui præ vernacula sua, siue potius
Notho Latina lingua reliquas quas Bar-
baras indigetât, superciliosè contemunt,
& magnificis speciosisq. titulis Glossaria,
siue Thesuros De lingue sue diuitis con-
scribunt, cum Diuitias ne nominare qui-
dem possint, nisi mutuato à Teutombus
vocabulo) pauca quedam è multis ad-
scribam.

VOCABVLA ALIQVOT

Veteris Lingue

TEVTONICÆ.

Ambacht,

Barn,

Burch,

Cuuit,

Dron,

Drut,

Gebeizan,

Geili,

Gilumfida.

Gouman,

Seruus.

Filius.

Ciuitas.

Grex.

Comminatio.

Dilectus.

Pollicitatio.

Lasciua, proteruia,

Oportunitas.

Vir, Maritus.

ε

Gratte

<i>Grane,</i>	Præfes.
<i>Malasia,</i>	Summitates montium, vnde fortè, Alpes.
<i>Heilhaftono,</i>	Sacerdotes,
<i>Höldin,</i>	Adiutores,
<i>Itmalentage,</i>	Die festo.
<i>Ierner,</i>	Semper.
<i>Labal,</i>	Relius.
<i>Labban,</i>	Pallium.
<i>Lichers,</i>	Placere.
<i>Lidin,</i>	Sicera.
<i>Loccha,</i>	Cincinnati.
<i>Magin,</i>	Cognata.
<i>Mat,</i>	Homo.
<i>Mibhil,</i>	Magnus.
<i>Misilfuche,</i>	Lepra.
<i>Moima,</i>	Nequaquam.
<i>Quena,</i>	Vxor.
<i>Reue,</i>	Vterus.
<i>Spannen,</i>	Vbera.
<i>Saban,</i>	Linteum.
<i>Sachs,</i>	Gladius longus.
<i>San,</i>	Cito.
<i>Scaffanera,</i>	Prægnans.
<i>Sige,</i>	Victoria.
<i>Samir,</i>	Tanquam.
<i>Thiornan,</i>	Virgo.

Thiu

<i>Thiu,</i>	Ancilla.
<i>Vberenti,</i>	Sterilis.
<i>Vagireh,</i>	Tumultus.
<i>Vrebehelia scheltc,</i>	Petulas accusatio.
<i>Wamba,</i>	Venter.
<i>Winiſter,</i>	Sinister.
<i>Vzas,</i>	Sed.
<i>In zese,</i>	à dextris.
<i>Zitenn.eiſtaron.</i>	Magiſtratus.
<i>Zuibar.</i>	Amphora.

De quibus aliisque id genus quamplurimis vocabulis, alius erit commodior ex professo differendi locus.

EXCERPTA EX HIST.
NITHARDI,
LIBRO TERTIO.

LIBET hic Coronidis loco adponere nonnulla ex Nithardi Angilberti filij Karoli Magni Imperat. ex Bertha filia nepotis, historia, De dissensionibus filiorum Ludouici Pij, quam CL. V. P. Pithæus I. C. in Annalibus & Historiis Francorum ab An. Christi DCC.

VIII. ad ann. DCCCCXC, publici iuris fecit. In qua quidem Nithardi historia existat Fusiurandum à Carolo & Ludouico præstitum, alterum Romana, alterum Teudisca lingua conscriptum, quæ non inutilia nec iniucunda cognitæ studiosis linguarum fore iudicauit. Verba Nithardi ita se habent:

Cumque Karolus quædam Romana linguam perorasset, Ludouicus, quoniam maior natu erat, prior hæc seferuaturum testatus est:

Prodon amur & pro Xpian poblo & nostro comun saluament dist di en auant in quant des sauir & podir me dunat, si saluarei eo ciist meon fradre Karlo & in adiudha & in cadhana cosa si cum om per dreit son fradra saluar dist ino quid il mi altre si fazet & abudher nul plaid nunquam prindrat qui meon vol ciist meon fradre Karle in damno sit.

Quod cum Ludouicus expleffet, Karolus Teudisca lingua sic hæc eadem verba est testatus:

In Godes minna induithes Xpannes folches ind unser bedhero gealtwisi fon thesemo dage

ge * frammor desso fram * so mir Got genuiz ei indi madh furgibit so bald ihtus arminas bruber scal inti utba zernigsofo maduo indimit luherem in nothe in mit hingægegango themimam wuillon * imo ce scadher uerhen.

Sacramentum autem quod vtrorumque populus quisque propria lingua testatus est, Romana lingua sic habet.

Si Lodhuwigs sagrament que son fradre Karlo iurat conseruat, & Karlus meos sendra de suo part ñ los tanit, si io returnar non liat pois me io ne neulscui eo returnarint pois in nulla aiudha contra Lodhuwig nunliuer.

Teudisca autem lingua:

Oba Karl then eid then er sineno brudher Ludhuwige gezuor geleistit, indi Ludhuwig min herro then er imo gesuor forbrihchit, ob ih ina nes aruendenne mag, noh ih, noh the-ro, noh hein thenihes iruenden, mag wider Karle imo ce follus tine wirdhit.

S P E C I M E N

Veteris Linguae

SAXONICÆ

*qua Angli ante annos mille
vsi fuerunt.*

NON abs re mihi facturus sum vi-
sus, si ad Gothicæ & Teutonicæ
linguæ, veteris etiam Saxonice
Specimen aliquod adicerem. Cuius qui-
dem linguæ, quæ & characteribus non-
nullis à nostrate & Latina differt, quam-
plurima præclaræ verustatis monumenta
manuscripta in Archiuis & Bibliothecis
Angliæ extare audio. E quibus hoc quod
ad manus meas peruenit, dignissimum iu-
dicaui, quod à situ interituque vindice-
tur. Est verò id, Epistola Ælfredi regis An-
gliæ, scripta ad Wulfsigeum Episcopum,
in qua declarat se Pastorale Gregorij Pa-
pæ Romani, inter alia varia ac multiplicia
regni sui negocia, è Latina lingua in An-
glicam transtulisse, & ad vnamquamque
Episcopi sedem in regno vnum exemplar
transmisisse. Quæ quidem Epistola extat
ad

ad calcem Historiæ quam Ioannes Affe-
rus antistes Shyreburnensis, qui illi à sacris
quondam fuit, de Regis huius rebus gestis
conscriptit. De quo in historia Eliensi lib.
2. ita scriptum esse testatur: *Aluredus acer-
rimus ingensij princeps, per Grimbaldum &
Ioannem doctissimos monachos tantum instru-
ctus est, ut in breui librorum omnium noti-
tiam habuerit, totumque nouum & vetus Te-
stamentum in eulogiam Anglice gentis transf-
mutauerit.* Regem certè pacis bellique ar-
tibus florentissimum, & progagandæ re-
ligionis Christianæ studiosissimum fuisse,
ex ipsius historia; & Epitaphio ei adiecto
constat. quod quidem hoc loco adicere
libuit, authore, ni fallor, Henrico Hun-
tingdon.

*Nobilitas immata tibi probitatis honorem
Armipotens Ælfrède dedit, probitasq; la-
borem;*

*Perpetuumq; labor nomen: cui mista dolori
Gaudia semper erant, spes semper mistati-
mori.*

*Si modo victor eras, ad crastina bella pauebas:
Si modo victus eras, & crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi, cui sica cruore runt.
Tincta iugi, quantum sit opus regnare proba-*

Non fuit immensi quisque per climata mundi
 Cui tot, in adversis vel respirare liceret:
 Nec tamquam qui sereno contritus pavore regnum,
 Aut gladium parvit vitæ sumpsit labores,
 Iam post transactos vitæ, requiæ, dolores,
 Christus ei sit vera quies, sceptrumq; perenne.

Mortuus est anno Domini 900. postquam regnasset annos 29. & dimidium.

Hanc verò Ælfredi historiam Dayus typographus literis Saxonice excudit. in quibus panicule aliquot (nimirum f. g. r. f. t. z. & abbreviaciones nonnullæ) à Latinis discrepant. Epistola verò Ælfredi interlinearem habebat interpretationem Anglica lingua quæ hodie est in usu conscriptam. quam ego, simulque illius Latinam versionem adiciendam curavi, ut studiosus Lector Saxonice veterem cum Anglica & nostrate Teutonice lingua conferre possit.

This

This is the Preface how S. Gregorius
 This is seo forespræc hu S. Gregorie
 this books made, which gorius
 thas boc gedihte the men the Pastoral
 doe call. man Pastoraem nemnath.

Ælfred King weseth greeting
 ÆLFRED Kyning hateth greeting
 to Wulfige Bishop his worthy
 Wulfige Bisceop his worthum lu-
 ally & friendly, & thes to knowe I wyl,
 sliche and freondlice; and the cythan hate,
 that to me it comth very often in wynde, wraith maner
 of ouseme long since wera throughout the English nation, both
 witan geowæron geond Angelcyn; ægther
 of the spirituall degree as of the temporarie,
 ge godcundra hada ge woruldcundra;
 & how happy the tyme than wera amongit all the
 and huge sæliglica tida tha wæron geond
 English nation, & how the kynges which than
 Anglecyn; and hu tha cyningas the thone
 the government had of the people, God &
 anweald hæfdon thas folces; Gode and
 hu wyl written they otered, & how
 they both in their peace & in their expedition of war,
 hi ægther ge heora sybbe ge heora fydo;
 & in their governing wraithin borde or at home
 and ge heora anweald innan borde gehe-
 balle, & also wraithin their noblenes do spreud, &
 aldon; and eac ut hira ethel rymdon; and

c s hu

hu him tha speow; ægther gemid wige
 as in vnsfome. And also the
 gemid wifdome. And eac tha godcundan
 hadas hu georne hi wæron ægther geym-
 be lara; geymbe leornunga; and ymbe
 ealle tha theowdomas the hi gode sceol-
 don; and hu man vt on borde wifdome
 and lare hider on land sohte; and hu we
 hi nu sceoldon vte begitan; gif we hi hab-
 ban sceoldo. Swa clæne heo was othfeal-
 len on Angelcynne; that swithe feawa wæ-
 ron be heonan Humbre the hita then un-
 ge cuthon vnderstandan on Englisc; oth-
 the furthon an arendgewyrt of ledene
 on Englisc areccan; and ic wene that naht
 monige begeondan Humbre næron.
 Swa feawa heora wæron; that ic furthon
 anne ænlepne ne mag gethencan besu-
 than

than Thamife tha tha ic to rice feng.
 Gode ælmyhtigum fy thanc; that we nu
 ænigne an steal habbath lareowa. For-
 tha ic the beode; that thu do swa ic gelyfe
 that thu wylle; that thu the thiffa woruld-
 thinga to tham geæmtige; swa thu oftoft
 mæge; that thu thone wifdome the the
 God fealde thær thær thu hine befastan
 mæge befast gethenc hwilce witu vs tha
 becomon for this woruld; tha tha we
 hit na hwæther ne selfe ne lufedon; ne
 eac othruma mannum ne lyfdon. Thone
 naman anite we lufdon; that we cristene
 wæron; and swithe feawa tha theawas.
 Tha ic this ealge munde; tha gemunde
 ic eac hu ic gefeah ær tham the hit eal
 forhergod wære and forbærned; hu tha
 circan

churches throughout all the english nation fode visit orna-
 ciran geond eal Angelcyn stodon math-
 mens & bookes fillad, & also visit a great mul-
 ma and boca gefylled; and eac micel ma-
 titude of gods seruantes, & them very little
 niu godes theawa; and tha swithe lytle
 fruite of their bookes visit they, bicause that they
 feorme thara boca wiston; fortham the hi
 of the no thyng understand might, bi-
 hira nan thing ongitan ne mihton; for-
 cause that they were not in their own country language
 tham the hi næron on hira agenge theode
 writen. Euen so they sayd our elders
 awritene. Swilce hi cwædon ure yldran
 the which these places before helde, they loved
 tha the thas stowa ær heoldon; hi lufedon
 wisdome & through the same they gate
 wisdome and thurh thone hi begeton,
 weale & to us left it. Here a man may yet
 welan and vs læfdon. Her mon mæg gyf
 seo theyr swathe, but we them cannot
 gefeon hira swaeth; ac we him ne cunnon
 after enquire, because we haue
 æfter spyrgan; fortham we habbath
 both let go aswell welch as also
 ægther forlæton ge thone wela gethone
 wisdome, for that then we wouldnot to the
 wisdom; for tham the we noldon to tham
 visit with our mynde stowe. When I then
 spore mid ure mode on lutan. Tha ic tha
 this all myned, then wondred I grea-
 this eall gemunde; tha wundrode ic swi-
 sly at their godly wisemen which long ago were
 the thara godera witenas the geo wæron
 geond

throughout the english nation, & those bookes fully
 geond Angelcyn; and tha bec be fullan
 all learned had, that of then then
 ealle geleornod hæfdô; that hira tha nan-
 ne part they would not into their own country speech
 no dæl noldon on hira agenge theode
 iurne, but I then quickly again my selfe
 wendan; ac ic tha sona eft me sylfum
 answered, & sayd: they wæched nos that
 andwyrde; and cwath: hi ne wendon that
 ever men should so veschleffe beco-
 æfre men sceoldon swa receleafe wur-
 me, & this learning so decay, Therefore
 dan; and seo lar swa othfeallan: Forthæro
 voolingly they it let alone, & would
 wilnunge hi hit forleton; and woldon
 that heare the more wisdome in this land would be,
 that her the mara wisdome on lade ware;
 as we more languages they understode. Then re-
 thi we ma getheoda cuthon. Tha ge-
 membred I howe the law was first in the Hebrue
 munde ic hu seo æ was æryft on Ebreisc
 speech found, & after that the Greeces had
 getheode fundon; and eft tha Greecas ge-
 learnedit, then turned they it into their
 leornodon; tha wendon hi hit on hira
 own speech voholtry, & also all other
 agenge theode ealle; and eac ealle othra
 bookes, & again the latine people as soone as after
 bec, and eft ledenware swa some siththan
 they it had learned, they translated it voholtry
 hi hic geleornodon; hi wendon ealle
 through wise interpretari, into their own
 thurh wise wealhstodas on heora agenge
 theode

language, & the all other churche people
 theode; and eac alle othra cristene theoda
 some part therof into their own tonge
 sumne del hira on hira agenge theode
 have turned. Therefore we think it better if
 you so think, that we alle some booke
 geow swa thinkth, that we eac sume bec
 which demed most needfull be for all
 tha themed be thyrfysta syn callum
 men to understand, that we them into that
 mann to witanne; that we tha on that
 language turne that we all know
 gethede wendon the we ealle gecnawan
 may, & him to pass, as we very easily
 mægen; and gedon swa we swithe eache
 may, with our selfe, if we than
 mægen mid godes sultune; gif we tha
 quiete have, that all the youth
 sylveste habbath that eall seo geogudth
 that now is on the english nation of freewome men,
 the nu is on Angeleynne sicora manna,
 fish as that we all have, that they them
 thara the tha spada habben; that hi them
 might we may be so learning comit-
 befolan mægen syn to leornunga othfe-
 ted, that while that they none other occupation
 ste; tha hwile the hi nante otherre note
 can, will first that they will come
 nemægen; oth fyrst the hi wel cunnen
 english writing to read. Let teach men after-
 englisc gewrit aradan. Læremon sith-
 ward further in latin speech, those that
 than furthor on leden getheode; tha the
 man

men further therch will, & to higher
 man furthor læran wylle; and to herra
 degre do will. When I mynde how this
 hade don wylle. Tha ic gemunde hu seo
 learning of the latine tonge before this fallen
 lar leden getheodes ær thyrsum afeallen
 was throughout the english nation, & though many
 would still the english writing to read. Then be-
 couthon Englisc gewrit aradan. Tha on
 gan ic gemong othrum millicum and
 mansfuld business of this kyngdome,
 monigfealdum bigum thisses kynerices,
 this booke to wrynde into english, that is na-
 tha boe wendan on englisc the is gemen-
 med in latin Pastoralis; & in english
 the Hieronymus booke, sometime word by worde,
 Hirde boe; hwilum word be worde,
 sometime understanding for understanding, even as I them
 hwilum angit of andgite; swa swa ic hi
 had learned at Plegmund myne Arch-
 geleornode at Plegmunde minum Arce-
 bishop, & at Assere my Bithop,
 biscope; and æt Assere minon Biscope;
 & at Grimbolde my wisse priest,
 and æt Grimbolde minū mæsse preoste;
 & at Iohas my wisse priest.
 After this I of the than learned had so
 Siththam ic hi tha geleornod hæfde swa
 as I then understode how I so the most understandingly
 swa ic hi forlot swa ic hi andgithcoft
 areccan

reach might, I them into english turned,
 areccan mechte; ic hi on englisc awende,
 & to eche bishop set in my kingdom
 and to ælcum biseop stole on minum rice
 wylle ane on sendan; and on alcre bish
 is a stole that is of fifty markes, &
 an æstel se bish on sittigum mancessa; and
 ic bebede on godes naman that man
 thone restel fram there, bec ne do; ne tha
 boc fram tham mynstre; vncuth hu lange
 thier swa gellerede bisepas syn. Swa swa
 nu gode thanc wel thwar sindon. For thi
 ic wolde that hi ealne weg at there stowe
 wæren; buton se biseop hi mid him
 habban wylle; oththe heo hwær to hanc
 sy; oththe swa othre bi write.

Hac

*Hac est Prefatio ostendens quemad-
 modum Papa Gregorius hunc li-
 brum fecit, quem homines Pastoralis
 nuncupant.*

ALFREDVS Rex optat salutem
 Wulstigeo episcopo dignissimo
 beneuolè & amanter. Et te scire
 volo quòd mihi sæpenumero in mentem
 uenit, quales sapientes diu abhinc extite-
 runt in Anglica gente, tam de spiritali
 gradu, quàm de temporalis, quàmque fœc-
 licia tum tempora fuerunt inter omnes
 Angliæ populos, quemadmodumque re-
 ges qui tunc gubernationem habebant
 plebis, Deo & eius uoluntati scripta ob-
 secundarint, utque in sua pace, & bellicis
 suis expeditionibus, atque regimine do-
 mestico, domi se semper tutati fuerint, at-
 que etiam foris nobilitatem suam dilata-
 uerint, quomodoque tunc temporis tam
 sapientia quàm prudentia floruerint. Præ-
 terea de gradu spiritali hominis, quàm
 diligentes fuerint tam docendo, quàm
 discendo, omnibusque officiis exequen-
 dis quæ Deo præstare debebant. Insuper
 quem-

quemadmodum extranei sapientiam & doctrinam hinc in hac nostra terra quondam quaesierint: nosque iam (versa vice) peregrinari oportet ad eam adipiscendam: aded funditus concidit apud gentem Anglicanam, ut paucissimi fuerint cis Humbrum qui vel preces suas communes, in sermone Anglico intelligere potuerant, vel scriptum aliquod è Latino in Anglicum transferre. Tam sanè pauci fuerunt, ut ne vnum quidem recordari possim ex australi parte Thamesis, tùm cum ego regnare occiperam. Gratia Deo omnipotenti sint quòd nunc tandem aliqui in sede sint qui docere queunt. Quamobrem te iubeo ut facias (quemadmodum te facturum credo) nimirum ut tu qui mandana hæc illis profundis quam potes sæpe; eam sapientiam quam tibi Deus largitus est, illis vbicunque poteris vicissim impertias. Cogita quales poenæ super nos tandem venturæ sunt propter hunc mundum, cum neque nosmetipsi sapientiam adamauerimus, neque eam aliis reliquerimus. Nomina tantum diligimus, quia Christiani nuncupamur, paucissimi verò officis Christianorù defungimur.

gimur. Hæc omnia quoties in memoriam reuoco, subit etiam cogitatio, quemadmodum cuncta hinc in Anglia viderim, priusquam deleta fuissent omnia & incensa, utpote templa per omnem Anglicanam gentem steterint ornamentis & libris instructa, magnaque insuper multitudine seruatorum Dei repleta. Quamuis certe fructum perexiguum ex libris suis perceperint, quandoquidem intelligere illos nequibāt, eo quòd patrio sermone neutiquam conscriberentur. Qui quidem hæc oratione vsi sunt, Maiores nostri qui hæc quondam loca obtinuerunt, sapientiam adamauerunt, & per illam opes sibi conflatunt, nobisque reliquerunt: Quorum sapientia impressam nos veluti orbitam vidimus, sed eam adipisci non potuimus, Nam & opes & sapientiam planè perdidimus, quoniam ingenij neruos omnes ad eius contemplationem contendere nolimus. Cum igitur hæc omnia cogitatione complecterer, magnopere admirabar præclaros illos sapientes qui diu ab hinc per vniuersam gentem Anglicanam floruerunt, atque illos libros penitus omnes perdidicerant, quamobrem noluerunt ho-

rum partem aliquam in patrium sermonem transferre. Veruntamen protinus mihi met ipsi respondebā, videlicet, quod maiores illi nostri ne utiquā opinati sunt, homines vnquam adeo fœcundes futuros, aut rem literariam in tantum vnquam prolapsuram: ideoque consulto id omisit, existimantes eò vberiore hac in terra sapientiam futuram, quod plures à nostris linguæ pernoscerentur. Tum verò venit mihi in mentem legem Dei primum in Hebræo sermone fuisse inuentam, atque postea Græcos eum eandem didicissent, eam vniuersam, & alios insuper omnes libros, in suam linguam vertisse, nec non Latinos etiam, quamprimum ipsi eam intelligentia comprehendissent, per prudentes interpretes suo sermone eandem expressisse: eodemque modo omnem vndiq. Christianam plebem partem eius aliquam in linguam domesticam transfuisse. Quapropter optimum censeo, (si tu quoque sic existimas) vt nos libros aliquos quos maxime necessarios arbitramur, qui ab omnibus intelligantur, eosdem in linguam quam omnes intelligunt conuertamus: efficiamusque (quod certe

certe ope diuina perfacile poterimus si pace perfruamur) vt omnis iuuentus quæ nunc est gentis Anglicæ (eorum præsertim hominum qui liberi nati sunt, opesque habent quibus eos ad id alere possunt) literis addiscendis addicatur: vtque prius artem nullam imbibant, quam Anglica poterint scripta perlegere. Postea autem homines in Latinis literis eos instituunt quos volunt amplius erudire, atque ad altiore gradum prouehere. Cum itaque mecum considerabam, quomodo isthæc doctrina sermonis Latini, per omnem gentem Anglicanam antehac obsoleuisset, (quamuis plurimi potuissent Anglica scripta legere) tum inter alia varia ac multiplicia negotia huius regni, cepi librum hunc vertere in sermonem Anglicanum: (qui Latine Pastoralis nuncupatur, Anglice verò *the Sheardmans booke*) aliquando verbum de verbo exprimens, interdum autem sensum ex sensu, sicuti egomet eadidiceram à Pleimundo Archiep. meo, & Afferro antistite meo, necnon Grimbaldo, & Iohanne mihi à sacris. A quibus posteaquam librum ita didicissem, vt penitus perciperem quemadmodum facillime

mè ad eius intelligentiam peruenire possem, in Anglicum sermonem eum conuertere, & ad vnquamque episcopi sedem in regno vnum missi, superque singulos libros stilum, qui est, quinquaginta mancusæ. Et ego præcipio in Dei nomine ne quis de libris hunc stilum tollat, neque librum de templo, incertum cum sit, quàm diu futuri sunt tales eruditi Præsules, quales nunc (honor Deo) vbique sunt. Quapropter volo vti libri suis semper in locis remaneant, nisi illos Pontifex habere voluerit, aut commodatos alicui dederit, donec alij ex illis describantur.

S P E

S P E C I M E N

Linguae Persicæ.

DABO etiam Persicæ lingue duas pagellas. Aliquam enim eius esse cum Teutonica affinitatem vel ex eo constat, quòd multa vocabula vtrique lingue inter se sunt communia. E quibus depromam nonnulla quæ CL.V. Franciscus Raphelengius Hebraicæ lingue Professor, & multarum aliarum exoticarum linguarum peritissimus, ex R. Sandia Pentateucho quadrilingui, in quo etiam est Persicæ interpretatio, collegit, mihiq; communicauit:

Band,	Vinculum.	Mus,	Mus.*
Berader,	Frater.	Must,	Mustum.
Begryst,	Fleuit.	Murd,	Mortuus est.
Casti,	Cista.	Nau,	Nouus.
Choda,	Deus.	Nam,	Nomen.
Dandan,	Dens.	Phedar,	Pater.
Dachtar,	Filia.	Quepha,	Ceruix.
Drog,	Mendacium.	Ses,	Sex.
Gryst,	Tenuit.	Star,	Stella.
Lab,	Labium.	Ta,	Vsq; ad.
Madar,	Mater.	Tu,	Tu.

Adscribam & initium Geneleos ex Persicæ interpretatione, prout in illo Quadrilingui Pentateucho Hebraicis characteribus erat conscriptum, vt Studiosi linguarum etiam huius gustum aliquem percipiant.

GENESEOS, CAP. I.

In principio creauit Deus ^{caelum} & ^{ter-}
Dar ayal asid choda mar an asman, vemar an-
ram.
zenim.

Et terra ^{erat inanis & vacua} Et tenebrae ^{super faciem}
Vearzenim bud thohi vbevan, Vetarici abar ru,
 abyssi. Et spiritus Dei ^{incubans} erat ^{super faciem} aquae.
tehom vbadi chodai vezida scheva abar qui anab.
 Et dixit Deus ^{Fiat} lux. Et facta est lux.
Vegust choda, Baschad roschmi: Vebud roschnai.
 Et vidit Deus ^{lucem} quod ^[esset] bona ^{Et}
Vebedid choda mar an roschnai coh neco; Ve-
 diuisionem fecit Deus ^{inter} lucem ^{& inter}
guda: card choda meian an roschnai vmeian an
tenebras.
varici.

Et appellauit Deus ^{lucem} diem & ^{tenebras} vocauit
Vbecand choda betroschnai roz, vebetarici cand
 noctem. Et facta est vespera & factum est mane. Dies vnus.
schab. Vebud eivar, vebud bamdad roz iakeh.
 Et dixit Deus. ^{Fiat} expansio in medio aquarum
Vegofr choda, Baschad farden dar meian anab,
 & sic diuisionem faciens ^{inter aquas & aquas.}
vebaschad guda cuna meian ab beab.

Et fecit Deus ^{expansionem & diuisionem} fecit
Vbecand choda mar an fardab: veguda card
 inter aquas ^{qua subter} ^{expansionem & inter aquas}
meian anab antse az ferad befardab, vmeian anab
 qua ^{supra} ^{expansionem & factum} est ita.
antse az hula befardab. vbud haufsenin.

Et appellauit Deus ^{expansionem} caelum & ^{facta} est vesp-
Vbecand chodai befardab asman, vbud ci-
 pera & factum est inane. Dies secundus.
var vbud bambad roz duioim, &c.

P A R E R -

P A R E R G O N,

S I V E

SPECIMEN CANTABRICÆ,

Hoc est,

Veteris Vasconum lingue.

SPECIMEN hoc Cantabricæ linguæ
 P A R E R G O N inscripti, quòd videlicet
 ad præsens institutum quo de Gothica
 & vetere Teutonica Saxonicaque lingua
 agimus, parum aut nihil pertineat; vt
 pote nihil cum eis affinitatis habens. Li-
 buit tamen mihi id Corollarij loco adice-
 re, vt lingua paucis hæctenus nota vel au-
 dita innotescat; & Studiosis linguarum di-
 ligentius in eam inquirendi fructumque
 aliquem ex ea percipiendi materiem sup-
 peditem. Est autem Cantabrica lingua,
 quæ hodie Vizcayna siue Vasconica voca-
 tur. (Vizcayam enim olim Vasconiam di-
 ctam fuisse autumo) nunc verò vulgò
 Bazque, siue Bazcuence appellatur. Cu-
 ius vsus hodie est non in Vizcaya tantum,
 verumetiam in finitimis ei & circumiacen-
 tibus prouinciis, Alaba, Guipuzcoa,
 f 5 Nauarræ

Nauarræ etiam regno, & Bearnensî ditio-
 ne. Quam quidem linguam plerique Ve-
 terem Hispanicam fuisse arbitratur; quæ,
 cum in aliis illius regni prouinciis, ob fre-
 quentes diuersarum gentium irruptiones
 & multorum in eis seculorum domina-
 tionem, ita fuerit corrupta vt nihil ferè na-
 tui retinuerit, eiectis nimirum indigenis,
 & coloniis eò deductis, Vizcayni easque
 finitimæ gentes linguam suam integram
 conseruarunt. quod quidem inde factum
 existimo, quòd gentes bellicosissimæ, &
 regiones naturâ situque locorum muni-
 tissimæ, vel ab exteris nationibus nun-
 quam ita fuerint subactæ, vt indigenæ se-
 des mutare fuerint coacti, vel quòd exter-
 næ nationes gentis indomitæ ferocia & lo-
 corum asperitate deterritæ, diutius ibi
 commorari noluerint. Mansit itaque hæc
 Vasconum lingua in hunc vsque diem in-
 tegrali, tametsi ob multa cum vicinis Gal-
 lis commercia, peregrina etiam multa il-
 lius gentis vocabula in eam irrepserint.
 crediderim tamen eos, si linguam suam
 excolere velint, perinde ac nos Belgæ, nul-
 lus externæ linguæ admiculo ad omnia
 animi sensa propriè apteque explicanda
 indigere.

indigere. Propriam verò ac natiuam Vas-
 conum linguam cum multi ante annos
 non multos crediderint, vel alioqui mali-
 gnè sparserint, scribi non posse, (quasi ve-
 ro lingua quæ pronüciari potest scribi ne-
 queat) eò libentius Specimen hoc linguæ
 Cantabricæ Philoglottis exhibui, simul-
 que vt Illustrissimæ principis Ioannæ
 D'Albret, Reginae Nauarræ, præclarum
 omniumque Christianorum principum
 imitationè dignissimum in propagando
 Euangelio studium elucescat; cuius auspi-
 ciis authoritateque Nouum Iesu Christi
 Testamentum Cantabrica lingua, inter-
 prete Ioanne de Liçarrague de Briscous
 politissimis typis excusum est ab accura-
 tissimo celeberrimoque typographo Pe-
 tro Hautin, Rupellæ, Anno Domini
 MD. LXXI. E qua editione Orationem
 Dominicam (ne te multis onerem) ad-
 iiciam, cum Indice vocabulorum aliquot
 Cantabricorum quæ in meum vsum stu-
 diosè iamdudum collegeram: è quibus
 Studiose Lector velut ex vngue de tota
 lingua iudicare possis.

ORATIO DOMINICA

CANTABRICE.

GVRE aita ceruë tan aicena, Sanctifica
bedi hire icena,
Ethor bedi hire rehumà. Eguinbedi hire vo.
rondasea ceruân beçala lurrean-ere

Gure eguneco oguia iguc egun.

Eta quitta iet^z ague gure corrac, nola gucre
gure çorduney quittatzèn baütrauegu.

Eta ez gaitzala sar eraci tentationetan, baina
deliura gaitzac gaich totic.

INDEX

Vocabulorum aliquot Cantabrorum.

A ITA,	Pater.
Ahardi,	Sus.
Ahoa,	Os.
Aker,	Hircus.
Alaba,	Filia.
Alcandorea,	Interula.
Amar,	Mater.
Anaya,	Frater.
Andrea,	Domina.
Araguia,	Caro.
Arguia,	Lux.
Ardoa,	Vinum.

Ardia,

Ardia,
Arima,
Araya,
Arrebuà,
Aretze,
Astoa,

BACVST;

Baina,

Baldin;

Bat.

Begui;

Belca,

Beraç,

Berria,

Bertan,

Bessa,

Bihar,

Bihotza.

Bildotza;

Buruà,

CAHAGVI,

çaldi;

çahar,

Cergati,

Ceruà,

Chori,

Cubat,

Curia,

DEABRVAC,

Dohatsu,

ECEN,

Echea,

Ouis.

Anima.

Piscis.

Soror.

Vitulus.

Afinus.

Video.

Sed.

Si.

Nisi, Præterquam.

Oculus.

Nigrum.

Merces.

Nouum.

Statim.

Brachium.

Cras.

Cor.

Agnus.

Caput.

Vinum.

Equus.

Senex.

Quare.

Cælum.

Auis.

Vres.

Album.

Diabolus.

Beati.

Etenim.

Domus.

Edatendot.

Edatendor,
Ederra,
Egun,
Eguzquia,
Emazthea,
Echiaz,
Eſena,
Etche,
Eure,
Ezta,

GAITZERRAſTEGAC,
Gatzza,

Goicca,
Gorria,
Gorputza,
Gucia,

HAICE,
Halaiotz,

Handiric,
Haortchoa,
Haragua,
Herioa,

Hi,
Hilebeth,
Hordia,
Hortza,

IAINCOA,

Ian,
Iauna,
Ibaya,
Içarra,
Içena,

Bibo.
Formoſus.
Hodie.
Sol.
Mulier.
Digitus.
Manus.
Domus.
Tuus.
Non.

Obſtinationes.

Sal.

Manè.
Rubrum.

Corpus.
Omnis.

Ventus.
Propterea.

Magnum.
Puer.

Caro.
Mors.

Tu.
Menſis.

Vini potor.
Dens.

Deus.
Comedere.

Dominus.
Flumen.

Stella.
Nomen.

Idia,

Idia,
Itaſſoac,

LANDA,
Lonaca,

Lutra,

MAHATSAC,
Mibia,

NAVC,
Ni,

Nola,

Non,

ODEYA,
Odola,

Oguia,

Ohea,

Oinac,

Ora,

Orduan,

SABELCO,
Senarra,

VICITZEA,
Vncia,

Vra,

Vria,

Vrithé,

Bos.
Mare.
Ager.
Dormio.
Terra.
Vua.
Lingua.

Sum.
Ego.
Quomodo.
Quia.
Nubes.
Sanguis.
Panis.
Lectus.
Pes.
Canis.
Tunc.
Venter.
Maritus.

Vita.
Nauicula.
Aqua.
Villa.
Annus.

RATIO

APVD CANTABROS:

I.	Bat.
II.	Bi.
III.	Iru.
III I.	Lau.
V.	Bost.
VI;	Sey.
VII;	çacpi.
VIII;	çorci.
IX;	Vedraci.
X;	Amar.
XX;	Oguéy.
XXX;	Oguéy tamar.
XL;	Berroguey.
L;	Berroguey tamar.
LX;	Irroguey.
LXX;	Irroguey tamar.
LXXX;	Lauroguey.
LXXXX;	Lauroguey tamar.
C;	Eun.

FINIS.

APPENDIX.

POTERAM quidem, Studiosè lector, hoc loco plurimarum etiam aliarum inter se diuersarum linguarum specimina adicere, quæ latissimè per uniuersum orbem terrarum diffusæ, apud potentissimas florētissimasq; nationes hodie sunt in usu; earum præcipuè quas Græci & Latini fastidiosè Barbaras vocant; ut Philoglotti ex mutua earum inter se collatione, quæque vel cum Gothica, vel Teutonica, vel alioquin ipsa inter se affinitatis habeant iu-
eundè pariter utiliterque inuestigare possent. Ceterum cum Francofurti editū sit anno 1592. ex typographico Ioannis Spiessij, SPECIMEN XL. diuersarum atque inter se differentium linguarum & dialectorum, à Ieronymo Megisero è diuersis authoribus collectarum, quibus oratio Dominica est expressa: super sedendum mihi huic operè esse duxi. Adiciam tantum eandem orationem Frisicâ lingua expressam, & ab eo omis-
sam, ac præterea initium libri Geneseos Cimbrica sue Wallica, quæ vetus Britannica fuisse creditur, reddidim. idèmq; Islandica lingua expressum. Pleniorè enim harum duarum linguarum gustum qui cadere voluerit, facile se expleuerit lectione Bibliorum quæ Cim-

brica lingua excusa sunt Londini anno 1558, & que Islandica lingua edita sunt Holæ in Islandia anno 1580; ac denique libro cui titulus ἀρχαιολογία, hoc est, Priscæ Anglorum leges ab Ina, Aluredo, Edouardo, Guthruno, Ethelstano, Edgaro, Ethelredo, & Canuto regibus Anglorum conditis; quæ Londini per Ioannem Dainum anno 1568. vetere Saxonum non solum lingua sed & characteribus, ab iis qui hodie in usu sunt logè diuersis, excusæ sunt cum Latina interpretatione Guilielmi Lambardi, & difficultiorum & ab usu communi remotiorum vocabulorum quæ in illis legibus passim occurrunt explicatione.

ORATIO DOMINICA

LINGVA FRISICA.

Ws haita dw derstu biste yne hymil, Dyn name wird heiligt. Dyn ryek to komme. Dyn wille moet schœn opt yrtryek as yne hymil. Ws deilix broe jow ws swed. In veriou wsws schylden, as wy vejæe ws schyldnirs. In lied ws nast in versiekng. din fry ws yin it qwæd, Din dyn is it ryek, de macht, in de heerlickheyt yn yewicheyt. So mœttet wese.

Gene-

*Geneseos capituli primi initium Lingua
Cambrica sine Wallica.*

Yn y dechreuad y creawd Duw y ne-foedd ar ddaiar. Y ddaiar oed aflunnaidd, a gwag, a thy wyllech [ydordd] ar wyneb y dyfnder; ac yspryd Duw yn ymsymniud ar wyneb y defroedd.

Yna Duw addy wedodd, biddod goleuni a goleuni a fu. Yna Duw a welodd y goleuni mai da [oedd] a Duw wahanod rhwug v polenni ar tywyllech. A Duw a alwodd y goleuni yn ddahyddar tywyllech a alwodd ya nos: ar hwyf a fu, ar borau a fu; y dydd cyn taf.

*Initium Geneseos CAP. I.
Lingua Islandica.*

Iupphacht skapade Gud himen og iord. Og iorden var oyde tom, og myr-
kut var yfer vnderdiupinu. Og Gudz ande foordist yfer votnen. Og Gud sagde, verde lios, og par vard lios. Og Gud sand Liofer var gott. Pa skilde Gud liofit fra myrkrunun. Og kallade Liofid, Dag, en myrkrud, not. Pa vard af kuellde og morno sa fyrste dagur. Og Gud

g 2

sagde,

ſagde, Par Verde ein feſting a mille vat-
 nauam. og ſurd ſkal ſkilia votnen huor fra
 odrum. Pa giorde Gud eina feſting, og
 ſkilde votnen ſin vorn einder feſtinguñe,
 fra poim vornu ſin vorn yfer feſtinguñe.
 Og pad ſkiede ſo. Og Gud kallade feſ-
 tingen a himen. Pa vard vt af knelide og
 morne ſa añar dage.

D E
 N V B I A N I S

*erroribus quos Itali CINGAROS
 appellant, eorumque lingua.*

TA M E T S I *verecor ne quis mihi Hora-
 tianum illud occinat,*
 — amphora cœpit

Institui, currente rota cur viceus exit ?
 quippe qui Commentarium De lingua Gethica
 pollicitus, varia aliarum linguarum, que parum
 aut nihil cum ea affinitatis habeant, Specimina
 lectoribus obiciam. Non possum tamen adhuc
 manum, quod aiunt, de tabula, quin De lingua
 Nubianorum qui errorum instar incertis sedi-
 bus cateruatim uniuersum orbem terrarum
 peruagan-

*peruagantur pauca hisce chartis illinam que ab
 illustri Viro Iosepho Scaligero accipi, quod ea
 ad gentis, & lingua paucis nota cognitione per-
 tinentia Philoglottis no. ingrata fore confidam.*
 NUBIANI inferioris Aegypti partibus con-
 termini sub Patriarcha Alexandrino sacra, lin-
 gua Elkupti celebrarunt. Multi Episcopatus
 in eorum finibus fuerunt. Ante hos C L X. plus
 minus annos a Sultano Aegyptij sedibus suis
 pulsati Palaestinam, Syriam, & Asiam minorem
 mendicorum specie peruagantes, traiecto Hel-
 lesponto, Thraciam & circum Danubianas re-
 giones incredibili multitudine inuadarunt.
 Itali Cingaros vocat, Galli Bohemos, quod in di-
 dem ex Boemia prima illorum eis notitia. Item
 Aegyptios, quod Nubiam etiam ipsi Nubiani
 minorem Aegyptum vocent. Nuba a Stephano
 ipsi & vopades vocantur, & Claudiano libro
 primo ad Stiliconem,

Venerat & paruis redimitus Nuba
 sagittis.

Metropolis eorum CONDARI non solum ho-
 die ab ipsis vocatur, sed & in Mappa mundi
 Turcica notata est. Templorum eximiorum
 etiam hodie multa extant vestigia, & qui super-
 sunt de illa calamitate in suis sedibus, Christia-
 nos etiamnum hodie sese profitentur, sed sine

vllis Episcopis, templis, & sacrorum solemnibus. Saepe ab Imperatore siue NEGVS Abyssinorum Episcopos petentes non impetrarunt, sed penuria Episcoporum in Abyssinis, vel metis arenosas solitudines, & Muhamedanorum iniuria obnoxias adeundi. Omnino Nomades & Lazzeros sunt, cuiusmodi etiam illorum progenies Cingari idit, qui non solum mores maiorum suorum, & furtorum licentiam, sed etiam linguam retinuerunt, cuius nos quadam paucula hic coniecimus, non solum ut eam lectori proponeremus, sed etiam eos argueremus, qui habriobantur hanc linguam ab ipsis confictam esse, neque usquam terrarum nisi inter ipsos erroneos Cingaros in usu esse. In quo sane non sunt audiendi.

INDEX

VOCABVLORVM

Linguae Nubianorum Erronum.

Achan,	Oculus.
Bacro,	Aries. Veruex.
Bal,	Capillus.
Bar,	Lapis.
Beinck,	Diabolus.
Bern,	Rota fascis involuta quam
	capiti imponunt mulieres Nubiana.
	Brischin-

Brischindo,
Buchos,
Bul,
Cheleuc,
Cheron,
Chiral,
Chor.

Chouri,
Christari,
Dade,
Daio,
Deuel,
Erani,
For,
Foros,

Gad,
Gagi,
Gauc,
Gourou,
Guigiebe,
Hanro,
Harmi,
Hauc,
Heroy,
Iuket,
Kan,
Kangheri,
Krali,
Kascht,
Lein,

Pluvia.
Liber.
Culus.
Tripudiare, h. fortis aspiratio.
Caput.
Cafesus.
Barba hęc ch. pronuntiandum
vt Hispanicè.
Calter. ch. Hispanicum.
Scrinium.
Pater.
Mater.
Calum, Deus.
Nobilis matrona.
Penna, Calamus scriptorius.
Vrbs. pöp⊙, vulgare idioma
Graecorum.

Camisia.
Mulier.
Burgus.
Bos.
Cantare.
Ensis. II. fortis aspiratio.
Thorax. h. fortis aspiratio.
Comedere.
Tibia cum coxendice.
Canis.
Auris.
Ecclesiast.
Rex. Bohemicum est.
Tu bibis.
Fluuius.

Loue,
 Mafz,
 Manofch,
 Mantón,
 Moi,
 Mol,
 Moñell,
 Mucia,
 Nak,
 Nay,
 Patin,
 Papietis,
 P. hou,
 Philátri,
 Piaffa,
 Piaua,
 Piela,
 Piefsá kan,
 Plachta,
 Rai,
 Ser buchos?
 Sonakái,
 Taxtaí,
 Thuochai,
 Tirachan,
 Troupos,
 Valin,
 Vast,
 Vodros,
 Youda,

Argentum.
 Caro. Bohemicum.
 Vir.
 Panis.
 Os, oris. sbae.
 Vinum.
 Canidela.
 Brachium.
 Nasus.
 Vagus.
 Aqua.
 Papyrus.
 Terra. P. & h separatiim vna
 syllaba efferenda. non vt q.
 Castrum. quaxi.
 Nos bibimus.
 Ego bibo.
 Ille bibit.
 Vos bibitis.
 Linteus.
 Nobilis.
 Quomodo nominaris? ch. Hi.
 spanicum.
 Aurum.
 Patera argétea. X. Hispanicum.
 Vestis.
 Pallium.
 Corpus.
 Calix vitreus.
 Manus.
 Lectus.
 Porta.

Xai,

Xai,
 Xauca,
 Yago,
 Yanguftii,
 Yanre,

Filia.
 Filius. X. pronuntiandum
 vt Hispanicè.
 Ignis.
 Anulus.
 Oua.

De idiotismo aliorum quorundam
 Erronum, à Nubianis non ad-
 modum absimilium.

SPECIMEN hoclinguae Nubianorum, occa-
 sionem mihi dedit cogitandi de idiotismo
 (neque enim linguam appellare libet) Erro-
 num quorundam qui auorum imo patrum no-
 strorum memoria oppida omnia & pagos per-
 uagari, & templorum fores catervatim obsi-
 dere solent, & inauditis technis atque impo-
 sturis valgo fucum faciebant; Nubianis illis
 non absimiles; eo tamen ab iis diuersi, quod cum
 Nubiani Chiromantices & prae terita futura-
 que diuinandi praetextu fallerent, hi sancti-
 monia alicuius simulatione & peregrinationis
 ab ipsis instituta ad loca variis diuis dicata,
 quos diuersorum atrocissimorum morborum
 quibus sese obsessos fingebant &roforales, siue
 auerruncatores predicabant, miseram plebem

85

densissimis

densissimis ignorantia tenebris immersam atque obcecata, & pia quadam credulitate ad commiserationem ipsorum adductam pecunia emungebant. Nubiamos illos, quos Itali, ut diximus, Cingaros Vocant; Hispani, Gitanos, hoc est Aegyptios; Belgae, Heydenen, hoc est Gentiles propriam sibi ac peculiarem provinciam à qua orti fuerunt linguam habuisse Ios. Scaliger censet, cuius iudicio autoritatique libens acquiesco. Horum vero de quibus nunc agimus idiotissimum, ut linguam nativam appellare non auserit, ita non omnia eorum vocabula commentitia esse crediderim, sed è vetere aliqua lingua petita, aut si omnia in uniuersum sunt fictitia, mirari libet eorum non minorem in effingendis novis vocabulis industriam, quam in consuendis technis vafriciem. De quibus cum exstet libellus Teutonice lingua ante annos quinquaginta conscriptus, qui Errones hosce in XXVII. classes siue sectas distribuit, & singulis propriam appellationem qua tum temporis noti fuerunt inditam scribit, unum vero omnibus communem idiotissimum siue linguam fuisse; Indicemque vocabulorum quibus illi utebantur adscribit. è quibus paucula quaedam annotabo, liberum de iis iudicium Lectori relinquens.

Adon

Adon,
Alchen,
Bacy,
Bult,
Botten,
Busen,
Bucht,
Cuyfen,
Claffot,
Crommer,
Creu,
Coxe,
Dofch,
Distel,
Dille,
Deyster,
Erlat,
Flader,
Fonck,
Fonckelen,
Floy,
Flick,
Galle,
Gripelick,
Genffen,
Glyde,
Horffelen,

Deus.
Ire.
Vinum.
Lectus.
Edere.
Bibere.
Pecunia.
Verberare.
Vestis.
Iudex.
Caro.
Gallina.
Vestimenta.
Templum.
Puella.
Alea.
Dominus, Herus.
Balneum.
Ignis.
Assare & Elixare.
Aqua.
Famulus.
Sacerdos.
Digitus.
Furari.
Scortum.
Rixari,

Houele,

108
Houeſe,
Houtz,
Har,
Ionen,
Kroener,
Krax,
Klems,
Laurette,
Lyms,
Laus,
Leems,
Molfamer,
Prepeſen,
Priemer,
Quien,
Quiſten,
Rippaert,
Roſch,
Ryſtert,
Ree,
Sancke,
Smixe,
Soens,
Stuppaert,
Smalkagel,
Srens,
Suyc,

Canis.
Ruſticus.
Pulex.
Fallere.
Vir.
Monasterium.
Carcer.
Glis.
Indufium.
Ouum.
Lectus.
Proditor.
Libri.
Sacerdos.
Canis.
Loqui.
Saccus.
Cereuiſia.
Stramen.
Gravis morbus.
Templum.
Butyrum.
Nobilis.
Farina.
Adulter.
Hypocaustum.
Crumena.

Trewael,

Trewael,
Voppen,
Zickuſz,
Zoecuele,
Calcens.
Mentiri.
Cecus.
Caput.

Atque hæc quidem De Erronum iſto-
rum idiotiſmo dicta ſufficiant. Exiſtima-
uerim autem Gallos & Hiſpanos ſuos
etiam habuiſſe huius generis Errones. qui
inter ſe lingua vulgo incognita vterentur,
quam quidem inconditam linguam puta-
rim Gallos, Iargon, Hiſpanos Ierigonce
appellafſe, niſi fortaiſſis ipſam etiam Nu-
bianorum linguam ita appellarint. Tu Be-
nigne Lector iudica, ſimulque ignoſce,
ſi tibi hiſce affaniis moleſtiam aliquam
creaui.

ERRA-

ERRATA

aliquot suis locis corrigenda.

p. 13, l. 23.) χ & \downarrow non habent : Legendum omnino \approx siue ξ & \downarrow &c. Nam ξ litera potestatem exprimit Getæ per ks.

p. 14, l. II. THEVDIS) Scriptum fuerat more Gothorum THEN A IS. cuius vocis media litera Gothis eandem potestatem habet quam **u**.

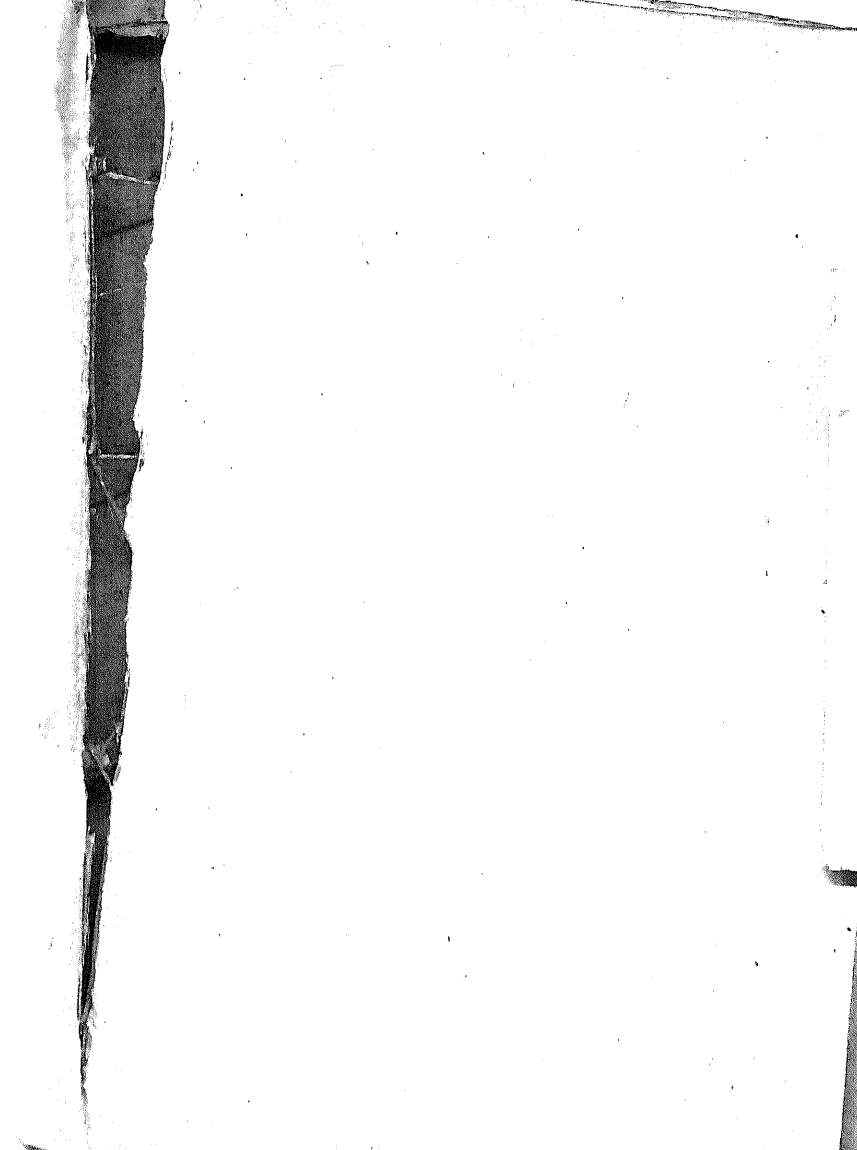
l. 16. DAVOS) Et hoc scriptum erat litera **n** quæ idem valet atque **u**.

p. 35, l. 4. *Vimai.* forte *Winay.*

p. 66, l. 9. *Non est propheta*) adijunge *sine honore.*
Nam hoc est Gothice *vnswers.*

p. 52, l. 13. *Schuualth. Mors.* Hæc vox tamen apud Busbequium hoc loco posita erat reponenda tamen est inter ea vocabula quæ cum Teutonice lingua non conueniunt.

FINIS.

Adams

J-20

California

29262

JONAS
DE REBUS
GOTICIS
DE LINGUA
GOTICA
1507